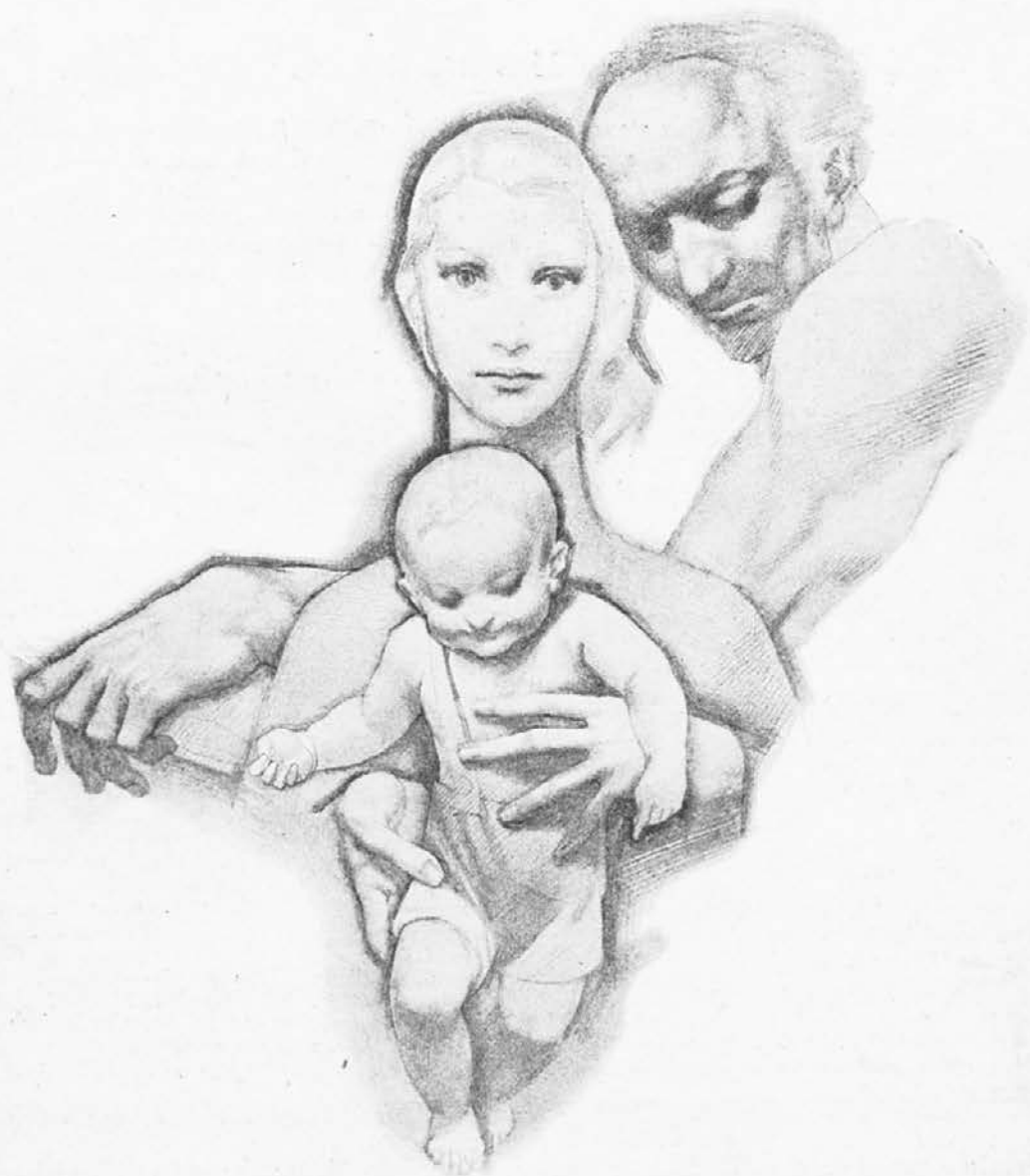

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

MLADIKA

+ DRUŽINSKI LIST +
+ S + PODOBAMI +

XIV · LETO · 1933 · ŠTEVILKA 12 +

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84,—, s krojno prilogo vred Din 100,—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42,—) in četrtletno (Din 21,—).

V inozemstvu stane Din 100,—, s krojno prilogo Din 116,—; v Ameriki dol. 2,—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladike v Celju. — Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: F. S. Finžgar, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolonjska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

VSEBINA DECEMBRSKE ŠTEVILKE

LEPOSLOVNI SPISI: Čez steno, XX—XXI (Ivan Bučer) // Njena okna brez cvetočih nagerlenov (Matija Malešič) * PESMI: Razkleni, Bog, oblake! (Venceslav Sejavec) // Doma; Odmor na poti (Ivan Albrecht) // Vihar (Draga Krajnc) * POLJUDNI SPISI: Kje smo s cerkvenim slikarstvom (France Stelè) // Slovanske prestolnice: Sofija (J. Šedivý) // Iz anatomije: O razpustnikih in zlepnikih (dr. Janez Plečnik) * PISANO POLJE: Nove knjige Naše slike * DRUŽINA: Sklepna beseda k zdravstvenim vprašanjem (dr. Malka Šimec) // Posebna skrb gospodinje / Steklena mera namesto tehtnice (Š. H.) // O kaktejah / Iz kraljestva klobas (Hugon Turk) / Kuharica (M. R.) * ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotiček / Smešnice / Rešitve ugank SLIKE: Vlastimil Hofmann: Poljska mati // A. Liezen-Mayer: Sveta Elizabeta — varuhinja revežev // Edgar Maxence: Molitev // Fotografije (Fr. Krašovec): Pleši, Marko, pleši...!; Prvi izprehod v zasneženem gozdu; Prvi sneg...; Jesenski večer // Steklena kuhinjska mera / Bradavičasti in členasti kaktus

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Letošnji dar Družbe sv. Mohorja:

Koledar za leto 1934.

Izobčenci. Povest. Matija Malešič. Slovenskih Večernic 86. zvezek.

Jetika. Spisal dr. Franc Debevec.

Naše morje. Spisali dr. Valter Bohinec, profesor Silvo Kranjec, dr. Karel Dobida.

Življenje svetnikov. 9. zvezek. Uredil dr. Franc Jaklič.

Mutasti greh. Povest. Peter Dörfler. J. Pucelj. Mohorjeva knjižnica 58.

Knjige za doplačilo:

Za nov družabni red. Dr. A. Gosar. Sistem krščanskega socialnega aktivizma. Prvi del: Uvod in osnove. Peta knjiga znanstvene knjižnice.

Dr. Janeza Ev. Kreka Izbrani spisi. IV. zvezek: Prvikrat v državnem zboru (1897—1900). Uredil Ivan Dolenc.

Kragulj. Roman iz 9. stoletja. Velimir Deželić ml. Avtoriziran prevod L. Golobiča. Mohorjeva knjižnica 60.

Njene službe. Povest služkinje. Mara Hus. Mohorjeva knjižnica 59.

Stanovska država. Dr. Jak. Aleksič. Izdala in založila Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 1933.

Kulturna prireditve v Črni mlaki. Veseloigra v treh dejanjih. Spisal Pavel Golia. Slovenske poti XI. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1933.

Wo die Liebe ist, da ist auch Gott. Fran Milčinski. Münchner Laienspiele 94. Chr. Kaiser Verlag, München. 1933.

La femme slave. No. 3—4, 1933. Prague.

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje.** — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 130 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931 in 1932 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje). Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

Č E Z S T E N O

Ivan Bučer

Iz nič se je dvignila duša in se zavedela.

Vedela je: »Jaz sem.«

Drugo ji je bilo neznano, zastrto in skrito za težko, temno zaveso.

Zastor se je pričel razgrinjati, duša je pričela doznovati in spoznavati.

Težko, kot bi dvigal za stote težko klado, je odprl Janez veke.

Svetle iskre so plesale po vsemirju, v blaznem vrtenju so črtale kroge in vijuge, križale se, srečavale, stapljale se in razmikale. Odnekod se je glasila mehka ribiška pesem, počasi, vedno bolj počasi, dokler ni utihnila. Tudi begajoče lučke so se umirjale, ustavljale se in se pripele na žametasto črno nebo.

»Zvezde,« je vedel Janez.

Čudno lahko mu je bilo. »Odkod zvezde in zakaj vprav zvezde?« To se mu je zdelo smešno, usta so se vzgibala v nasmeh in tedaj je zarežala med čeljusti strašna bolečina.

Vse je izginilo v nič...

Spet je odprl oči, spet je videl blazni ples in spet so zatrepetale zvezde.

»Ležim. Zakaj in kje ležim? Zakaj so zvezde?«

Nič se ni mogel spomniti. Len je bil, nemaren, da se mu ni ljubilo niti s prstom geniti...

Zdaj ve! V Dubrovniku je bil. Dana se je poročila. Veselo je bilo, zelo veselo. Toda s kom se je poročila? Z menoj? O, ne z menoj, ne. S kom pa? Ah, ali sem pozabljen! Z bratom, da, s Pavletom vendar. Nič mu ni bilo težko pri tej misli. Privoščil jima je srečo.

Toda zakaj in odkod te zvezde? To se mu je zdelo čudno. Ostro je začel misliti, morda se bo le spomnil, kako je to, da mu nagajajo zvezde.

Kaplja za kapljo je kanila vanj. Tedaj je blisk prerezal temo njegove duše.

Padel je vendar!

Saj ni dolgo, kar je padel. Toda takrat je bil še dan.

Spomnil se je vsega. Kako je odšel iz Klina, kako je prišel na vrh Planjave, kako je zdrsnil. A kaj je bilo potem? — Nič!

Da, nič ni bilo, a zdaj se je zavedel. Tu leži, na gruščnati terasi in strma stena se dviguje na desni. Odtam je priletel.

Kako, da ga nikjer ne boli? Hotel se je zgeniti, a tedaj je zaključala bolečina, od temena do nog ga je prerežalo, zmelo ga in zdrobilo.

Zakaj se je zgenil! Če bi miroval, bi brez bolečin umrl. Saj tako mora umreti. Gibati ne more, in kdo bo prišel ponj?

Melita in onadva sta v Klinu. Rekel jim je, da pojde morda v Kocbekov dom. Do jutra ga ne bodo iskali. Tačas pa že lahko zmrzne ali pa od bolečin skopni.

Glava mu je pričela rasti, postajala je težka in strašno velika. Ne bo vzdržal take teže na sebi, zlomilo ga bo! Z vso silo se je napenjal, da ga lastna glava ne pomečka in zmaliči. Da, zdaj pa res ni vedel, ali ni Brana, ki se črta na nebu, njegova glava? Seveda je, čisto gotovo je. Samo kdaj je dobil tako glavo?

O, pa ga ne bo zmečkala! Ne pusti se, ne! Kako? Leva roka mu je odpadla? Kar tako na lepem? Le bodi, kjer si! Desna je še zvesta. Na telo je tiščala glava, joj, zdrobilo ga bo! Kot hudourniki so tekli potoki znoja po Brani, tiščal je in potiskal navzgor, z desno je podpiral in naslonil vso težo ob steno.

Zmedene misli so se mu urejevale in opazil je, da stoji in se naslanja ob steno. Kdaj je vstal?

Za hip se mu je povrnila čista zavest. Stal je naslonjen ob steno, razbit in namesto obleke so ga

pokrivale krvave cape. Obleka se je med padcem raztrgala, le s krvjo oškropljena kurjica na prsih je bila sveža in ni se poznala praska na njej. Leva roka je mrtvo visela navzdol. Leva noga je bila razsekana, koža je v cunjicah mahedrila od nje. V ustih ga je peklo in z desnico je segel k njim. Strjeno kri in zobe je potegnil iz njih.

Tam doli je Sedlo. Samo da bi dosegel plaz, potem bo že prišel nekako v Klin. Leden veter je vlekel in mu mrtvil ranjene ude.

Silna žeja ga je prijela... Piti in umreti!

Prislonil je usta na hladno skalo, a ni pomagalo. Le rezka in strašna bolečina je zlomila čeljusti.

Krvavo se je bleščalo pred njim, vse se je motalo in vrtinčilo. Padal je v temo, izgubljal je zvezo misli, le eno je zvenelo in mu bilo jasno:

»Proč odtod!«

Omahoval je in tipal ob steni. Desnica je kakor v omotici dosegla odkrehnjeni ročaj cepina in otipala zanko. Podprl se je ob steno in premeknil. Onesveščal se je in spet s silno voljo gibal dalje.

Glava je postajala težka. Spet mu je vstala blodna misel, da nosi Brano. Med opotekajočo se hojo po polici se je smejal Planjavi:

»Pa me imaš za soseda! Moja glava je zdaj Brana in odnesem jo na svojih plečih!«

Planjava se mu je zmrdovala in ga zaničljivo gledala: »Revšè!«

»Kako? Revšè, praviš? Le čakaj, da vidiš!«

Pokale in vile so se mu kosti pod strašno pezo, on se je pa upiral v silno goro, jo premikal, dvigal in nesel. Nesel jo je! Ali vidiš zdaj, Planjava, kaj zmorem? Kako je hodil, sam ni vedel. Ali so ga nesle razmesarjene noge ali je drsel. Konec cepina je izgubil takoj pod steno.

Varno in počasi je nosil Brano, čeprav ga je rezala po vsem životu; vsako vlakno se je trgalo od bolečine, kite so hotele popokati pod naporom. Čeprav! Samo da nese Brano. Mora jo! Planjava se je ustrašila pred to silo in se mu klanjala. On se je pa smejal in le eno vedel: »Odtovoriti jo moram v dolino, na ravnino jo postavim. Samo pasti ne smem, samo pasti ne! Tedaj bi me zlomilo in zmlelo!«

Vsak korak je preskusil, če ga bo držala noga. Samo da bi bil v Klinu, tam bo že pomagala Melita nositi!

»Ah, Melita! Veš, srca se ne dajo prisiliti. Vidiš, laže sem prisilil Brano, da jo ponesem v dolino, kot pa srce, da bi ljubilo koga drugega kot Dano.«

»O neusmiljena Brana, kako je težka! Ko bi se mogel vsaj malo spočiti. A le naprej! V Klinu bom šele počival, prej ne smem.«

»Saj veš, Melita, kako sem jo ljubil! Da, sem jo ljubil. Zdaj je ne ljubim več. Tisoč let človeka spremeni, res ga spremeni. To tudi veš, da živim že tisoč let, Melita? Saj res, koliko let pa že nosim to Brano?«

Blaznel je od bolečine in misli so se vročično stapljale druga v drugo.

Kako je došel na sedlo? Vedel je, da hodi.

Nagonsko se je obrnil po plaz navzdol.

»Rudi, ti si tukaj? Pa so rekli, da si se ubil, da si padel v tistemle kaminu! Saj sem vedel, da se bova še srečala. Že takrat, ko smo ti odkrivali ploščo, sem vedel. Rudi, kam greš? Ne lazi tam, poslušaj me! Ali se še spominjaš, ko sva bila na Zeleniških špicah? Skraja si se bal, pa si se privadil. Rudi, kajne, ti si pa nosil Planjavo? Seveda, Planjava je težja in te je zagnila. V njej spiš kot kralj Matjaž.«

Opotekel se je po plaz. Grušč je ropotal in drsel. Spoteknil se je in se zadričal po njem. Obležal je, a le za hip. Z naporom vse svoje volje se je dvignil in se vlekel dalje.

»Brana, Brana, nikar ne tišči! Vidiš, kmalu bi šel za Rudijem. Kje je zdaj? Saj ne bo nikomur povedal, da imam ubogo Melito rad. Res jo imam rad. Drugače kot Dano.«

Veter je z ledenimi prsti segal pod razcefrano obleko. Vrgel ga je ob tla, a se je dvignil, spotikal se je in brezzavesno drsel dalje. Volja je zmagovala nad mesom.

A tudi volja je plahnela. Vsaj deset korakov še, vsaj pet! Kot svinec težko nogo je dvignil in spustil. Ne bo vzdržal, teža ga bo zrušila!

Tedaj ga je obsijala žarka luč, oslepila ga je in kot oddaleč je slišal Melitin stok. Rdeč slap mu je zašumel čez oči in nezavesten se je zgrudil Meliti v naročje.

»Janez!« Melita je zajokala in ga objela.

Ležal je pred njo; krvavi in blede obraz se ni genil, ko mu je s poljubi izpirala kri s čela.

Kako mu naj pomaga? Ali naj gre po onadva? Ne, saj ga ne more pustiti takega. Leva noga tako krvavi! Roka je spodvita ter otekla! In obraz, njegov lepi, moški obraz je zabuhel in razsekan. — Strgala si je spodnjo obleko in obvezala zevajočo rano na nogi ter tesno povila roko.

Dvignila ga je in na svojih slabotnih rokah s trudom odnesla po plaz. Roke so ji omahovale, noga je bila negotova in v križu ji je pokalo. A ni odnehala, ugriznila se je v ustnice, da se je pokazala kri.

Vlastimil Hofmann: Poljska mati.

»Janez, moj Janez! Kaj si storil?«

Solze so ji močile lica in padale na s krvjo oškropljeno kurjico na njegovih prsih.

Dosegla je pašnik in omagala je.

Položila ga je na travo in kot nora odbrzela skozi noč proti pastirski koči.

Sunkovito je odprla vrata in planila v koč. Niko in Polde sta pokojno sanjala in se sprehajala po kraljestvu pravljič.

»Pomagajta! Janez umira!«

Vrglo ju je kvišku in preplašena sta strmela vanjo, ki je privihrala okrvavljena, razmršena in razpeta. Žerjavica je slikala čudne sence po njenem obrazu.

»Za Boga, gospodična, kaj je?«

Takoj sta bila budna, ko sta jo videla tako. Melita je potegnila odeje z obeh, vzela tudi svojo ter jih zvila:

»Janez se je ponesrečil!«

Zgrozila sta se, a prvi hip nista mogla verjeti. Prepričale so ju rdeče lise na njeni obleki in plašno bleščeče se oči.

Hitela sta za njo do Janeza. Še vedno je negibno ležal na redki travi. Ali je mrtev?

Polde mu je razgrnil strgano srajco. Srce je le rahlo bilo...

Svitalo se je, ko so ga v odeje zavitega prinesli v koč. Nezvestnega so položili na pograd.

Niko je hitel v Bistrico po pomoč.

Melita je klečala poleg njega in trepetala ob vsakem njegovem vzdihu.

Kurjico, ki se je belila na prsih, je snela in kot zaklad shranila v nestrje, da ji je kri pordečila deviške prsi.

XXI.

Duh po kloroformu je dušil novoporočenca Dano in Pavleta, ki sta se ozirala po hodniku bolnišnice. Tišina ju je morila. Kot bi bila v iz-

umrli hiši. Na belih, pološčenih stenah so bile razpostavljene pod steklom in v okvirih razpredelnice in hišna pravila. Bolezen in tegobe življenja so se plazile po hodnikih in prežale v mračnih kotih.

Ura na steni je enakomerno štela trenutke, ki so kapljali v večnost.

Dana in Pavle sta z mrzličnim trepetom čakala.

Na levi so se odprla vrata, pokazal se je bolniški voziček, na katerem je ležalo stokajoče telo, ki ga je potiskal strežnik, ob vsaki strani je stopala usmiljenka. Resna in ljubezni polna sta bila njuna obraza. Tiho je šel spreved mimo mladih zakoncev in zginil za vrati operacijske sobe.

Pavle se je stresel in Dana se je morala nasloniti na ograjo stopnišča. Takole so peljali Janeza!

Bila sta utrujena od poti. Pavle je prestopal po hodniku in v desnem žepu nervozno mečkal brzojavko, ki jo je prejel drugi dan po poroki. Kratka, a jasna je bila vsebina: »Janez se je nevarno ponesrečil v gorah.« Z Dano sta se odpravljala na poročno potovanje v Italijo. Prejeto poročilo je spremenilo smer njune vožnje, odšla sta takoj v Slovenijo. Skrbelo ju je, če prispeta še pravočasno. Da se ne bi njuno svatbeno potovanje spreverglo v pogreb!

Določnejše novice o nezgodi so jima že prišle med vožnjo naproti, ker so časopisi že o vsem podrobno poročali. »Košaku zdrsnilo na snegu... padel čez steno... smrtno nevarno poškodovan.« Občudovali so njegovo voljo, da je strtl in zlomljen prilezel na pot in na Sedlo. Večkrat so omenjali Melito Demšar. Le ona ga je rešila, ker drugače bi v ledenem vetru zmrznil. Vsa ta poročila so Pavleta razburjala. Brzi vlak se je vlekel kot polž, nikamor se ni ganil. Šele davi sta prispela v Ljubljano, dva dni po prejemu brzojavke.

Takoj s kolodvora sta hitela v bolnišnico.

Zdaj morata čakati, minute ginejo, v Pavletu se menjujeta nada in strah.

Mimo je pridrsela usmiljenka. Ustavila se je.

»Koga iščete?«

Morda bo lahko od nje kaj izvedel?

»H Košaku bi rad.«

»Počakati morate. Zdravniki so pri njem.«

Hotela je oditi dalje. Ustavil jo je.

»Ali veste, kako mu je?«

Zanikala je: »Včeraj je bil slab, zelo slab. Ko pridejo zdravniki, jih povprašajte. Za zdaj pa potrpite!«

Odšla je in gledal je za njeno počasi se gibajočo postavo. Čakati, le čakati mora! Ali ni že dovolj?

»Danica!« se je okrenil. »Ali težko stojiš?«

Odkimala je, čeprav se je videlo, da je utrujena. Vso pot jo je mučilo vprašanje: Ali je ona kriva? Prav takrat, ko je obljubila možu večno zvestobo, prav takrat se je moralo zgoditi. Zakaj ni prišel na njeno svatbo? Saj ona je bila tako mirna, želela ga je imeti poleg sebe kot znanca, kot brata svojega soproga. Nič več! Zabloda je bila pozabljena, našla je srečo v mehkem, ljubečem Pavletu. A on? V njem je morda še kipelo in ni je pozabil. Ali ni uvidel, da ni mogla drugače?

Znova so se ji vzbujali zamegljeni spomini. Ali jo še ljubi? Težko je čakala, da bi izvedela odgovor. Gotovo je ni pozabil, gotovo še misli nanjo, zato ga ni bilo v Dubrovnik.

A pozabiti jo mora. Mora jo! Siloma si jo bo iztrgal iz srca. Samo da enkrat govori z njim.

Iz Janezove sobe so prišli zdravniki, belo oblečeni in z resnimi obrazi.

Pavle je pohitel k njim.

»Kako mu je? Brat sem njegov, Pavle Košak.«

Eden izmed njih mu je ponudil roko: »Drago mi je.« Obrnil se je, do ostalih: »Za trenutek potrpite brez mene!«

Dana ni več vzdržala. Stopila je v sobo.

Pavleta je skrbelo. Še enkrat je vprašal: »Kako je z njim?«

Zdravnik se je nasmehnil: »Močne narave je. Danes smo že brez skrbi za življenje. Seveda, če bi nastal kakšen nepredviden zaplet, seveda, tedaj...«

Ni hotel končati.

»Ali je hudo?«

»Tako... Skraja smo mislili, da je huje. Levo roko ima dvakrat prelomljeno in leva noga je v stegnu razmesarjena. A kost je cela. Najtežje je pa z usti. Gornja čeljust je počena. Zdaj še ne more govoriti. Hudo je, ker ga moramo hraniti samo s tekočinami.«

»Ali se zaveda?«

»No, seveda! Pretresa nima nikakega. Pri polni zavesti je. Danes se ne počuti več tako slabo. Zjutraj mu je lahko gospodična, ki je pri njem, brala časopisne vesti o nesreči.«

Pavle ni razumel: »Kako pravite? Gospodična?«

»Ali ne veste, da je pri njem skoraj noč in dan ona, ki ga je prav za prav rešila. Čakajte, kako se že piše... Le... Lenar...«

»Demšar?«

»Da, da, Melita Demšar. Čudimo se njeni požrtvovalnosti. Kolikor mi je znano, sta si silna prijatelja.«

Pleši, Marko, pleši...! (Z ulice v Perastu. — Fot. Fr. Krašovec.)

»Ali je notri?« Pokazal je na Janezova vrata.
»Je ne poznate? Zdajle je ni, pa pride vsak čas...«

Dana se je ogledala po beli bolniški sobici. Ob levi steni je bil blazinjak — ali kdo spi pri njem? — mizica, trije stoli in v desnem kotu ob oknu je bila postelja. Z nje je žgalo vanjo dvoje oči.

Zbolelo jo je v srce. Pohitela je bliže, prvi hip ni vedela, kaj bi dejala.

»Janez... kako ti je...?«

Samo oči so jo gledale. Vse drugo je bilo povito v goro bombaževine. Izpod odeje se je izkopala roka in se razprla v pozdrav. Prijela je zanjo in jo božala.

»Ali me slišiš?«

Za dolgo je zaprl oči. S tem je pritrjeval.

Le oči je videla, ki so mirno in negibno strmele vanjo. Ali sije veselje iz njih? Ali srši bolečina? Ali gleda iz njih mir? Nič ni mogla razbrati iz njegovih sivih zenic. Obraz je bil zavrt v bele, široke ovoje.

Polagoma je spustila roko. Grlo ji je zadrignila boleš, da ni mogla iztisniti niti besede. Navdalo jo je neskončno usmiljenje, ki je porodilo solze, ki so se zbrale na dolgih, težkih trepalnicah in zmočile lica. Stopila je k oknu, da ne bi videl solz.

Vstopil je Pavle. Naravnost proti postelji je pohitel in prijel za roko, ki je še visela izpod odej.

»Janez! Brat moj!«

Stisnila sta si roki in razumela sta se.

»Janez... samo da si živ!« Spomnil se je, da mu je nekoč na Jalovcu rekel iste besede. »Samo da si živ!«

Glas mu je trepetal in z vso silo je dušil bolečino in stok, ki sta mu silila na dan.

Tedaj se je na pragu pojavila Melita. Bila je v svetli obleki in pod pazduho je tiščala svitek časopisov. Na obrazu so se poznale prečute noči in skrb. Obstala je, ko je ugledala Pavleta in Dano, ki sta ji stopila naproti.

»Vi... vi tukaj?« se je vzradostila. »Gospodična Boničeva in...«

»Gospa Košak,« je z nasmeškom popravil Pavle. Mrak ji je za hip spreletel obraz, a že jima je hotela ponuditi roko v prisrčen pozdrav.

Takrat se je pa bolniku izvil stok, njegov prvi glas, ki ga je Melita slišala po oni noči.

Vsi trije so planili k postelji. Trepalnice so bliskovito trepetale in desnico je imel visoko dvignjeno.

»Tablico hoče,« je pojasnila Melita. »Tako se sporazumevava.« Vzela je z mizice črno škrilasto ploščico in črtalo, ki mu ga je potisnila v roko. Tablico je držala pred njim, da je mogel pisati.

Kamenček je praskal po črni ploskvi.

Ko je Dana ugledala stavek, se ji je izvil vzdih. Zdaj je vedela, da je med njima vse jasno in čisto.

Roka je nerodno pisala besede: »Pozdravita mojo zaročenko Melito!«

Njej je padla ploščica iz rok. V neskončni sreči ji je zaigralo srce in utrgalo se ji je ihtenje presenečenja in veselja. Omahnila je na kolena poleg postelje in v brezmejni ljubezni pokrivala njegovo roko s poljubi:

»Janez... moj dragi...!«

RAZKLENI, BOG, OBLAKE!

Razkleni, Bog, oblake, ki ležijo

ko kri pijoča sfinga nad menoj,
naj se višine Tvoje svete zableščijo
in me oblije onostranski soj!

Kot ovce splasene, ki razbežijo

pred puhom strele se med skalami
in z grozo v duši in očeh nemijo,
ko nepoznanih sil objest besni —

tako na poti k Tebi — žalostne

so moje rahle misli zdrevenele,
ko je valovje zagrnilo jih temè.

Kdaj bodo rôke Tvoje snežnobeke
prinesle luči v tesne mi stezè

in me omahujočega objele?

Venceslav Sejavec.

DOMA

Kot slepo bitje noč se v hišo tiplje.

Na steni ura le lahnó tiktaka,
odsev gasnoče zarje še medli iz mraka,

pod oknom kakor v polsnu vrt utriplje.
A za vrtovi, hišami na vasi,

sred venca majhnih gričkov božji hram
ves zatopljen je v mir in sam

obupal ni nad temi časi.
Prav tiho, verno ko na božji poti

odidem v senco te skrivnostne hiše.
Srce miruje, sanja, vedno tiše,

kot šel bi mi sam Bog naproti.
In vedno bliže je nebo. Pred mano

ni gričkov nemih. Le v svetlobi zlati
kot nekdanj se smehlja mi rajna mati

in njen pogled zaceli vsako rano.
Potem spet noč kot bitje slepo

dobrotno in ljubeče me objame,
mi slednjo senco žalosti odvzame

in vnovič vem, da je življenje — lepo.

Ivan Albreht.

ODMOR NA POTI

Drug v drugega zagrizeni,
drug v drugega zažrti
z nebom, peklom in ljudmi
in še s sabo smo razprti.

Drug v drugega zagrizeni,
drug v drugega zažrti,
slepo krajšamo si pot
v kraljestvo temne smrti...

Ivan Albreht.

NJENA OKNA BREZ CVETOČIH NAGERLENOV

Matija Malešič

Mejačka je skrita za najdebelejšim kostanjem na hotelskem vrtu. Nemirna je in nestrpna, da je joj. Stopica z noge na nogo, opreza na natararico, omerja na goste pri mizah. O, ko bi le hotela natararica z vrta! To bi bila prilika! Ni hipa bi Mejačka ne zamudila. Pohitela bi do najbližje mize, do tiste, pri kateri sedi gospod, ki gleda v kostanjevo zelenje nad seboj, puha proti zelenju dim cigarete in zre zamišljeno za njim. Kaj le premisslja? Mejačka bi ga predramila iz zatopljenosti: »Gospod, nagerleni...«

Ko je bila Mejačka še dekle, je včasih pomagala v hotelu, ob semnjih in veselicah, ko se je vse trlo gostov po vrtu in sobah. Na veselicah so prodajala dekleta šopke, tudi posamezne rože. Rože je v mladosti prodajala tudi Mejačka, še dobro se spominja, gasilci so priredili veselico, za novo brizgalno je šel dobiček. Mejačka ve: Taki zamišljeni gospodje ne gledajo na denar. Seže v žep, vrže na krožnik novce, rože največkrat niti ne vzame. Ko da mu je edino do tega, da se sitne ponujavke čimprej odkriža. O, ko bi bil zamišljeni gospod pri najbližji mizi tak? Mejački je kar mehko pri misli: Če bi vrgel v zavérovanih tri dinarje na krožnik... In zamahnil z roko, naj ga pusti pri miru!

Ko zakleto je, kadar človek iz dna srca in duše kaj želi! Mejačka iz dna srca in duše želi, da bi stekla natararica z vrta po pijačo, po jed, po cigarete, po karkoli, le da bi zapustila za nekaj časa vrt in bi mogla Mejačka izvršiti svojo namero. Ko zakleto, res! Noben gost noče ničesar naročiti. Pa bi skočila k večerji, natararica! Saj vidiš, da so vsi gostje postreženi in ni nobenemu brati z obraza, da je žejen.

Natararica pozna Mejačko! Kaj bi le rekla, da jo zasači pri prodajanju nagerlenov? Ni danes veselica! In rože se prodajajo le v dobrodelne namene! Kdo jih ponuja za svojo korist? Berači, zadnji med berači, raztrgani otročički in stare, naglušne in pol slepe ženice, ki niti prositi in beračiti več ne znajo in ne morejo. Ne daj Bog, da bi opazila natararica Mejačko!

Natararica, nesrečno dekle, kaj se le motaš tam okoli mize s krožniki? Ali ne vidiš, da je družina pri mizi, ki ti je najbolj pri roki, povečerjala? Pospravi krožnike, sicer jih otroci še pobijejo. Ne opaziš, kako nemirni so tisti otroci? Pa saj se tudi spodobi, da odneseš prazne krožnike

z mize, za samo napotje so. Ne poznaš svoje službe, natararica? Mejačka je omožena, mati petih otrok, kje so časi, ko je pomagala v hotelu! Pa bi se znala drugače in lepše zaobrniti na tvojem mestu, nesrečno dekle, natararica!

Tam izpred hotela poskočna godba.

Mejački vroče, vroče.

Kaj res nimaš nikjer drugod nobenega gosta, natararica? Kaj ti sama hudoba šepče in pri-govarja, da se ne ganeš z vrta?

Predstava v cirkusu se kmalu prične, to pomeni poskočna godba.

Kje si sedaj, Tinček, sinček? Se jeziš na mamico, ki je obljubila pa pobegnila z doma, da je ne opomniš na obečano? Si obupal nad mamico, sinček? Potrpi, potrpi, malo, malo še potrpi, sinček! Mamica izpolni, kar ti je obljubila!

Nesrečna natararica! Vsaj k tisti mizi poglej, kjer igrajo gospodje karte. Da je Mejačka tvoja gospodinja, bi te naučila, česar se sama ne domisliš. Gospodje, ki so zaverovani v karte, naročé brizganec, merico vina, če te opazijo ob sebi, drugače se tega niti ne domislijo.

Če bi pohitela natararica k mizi kvartopircev tam na oni strani vrta, preudarja Mejačka, bi bilo dovolj časa, da bi opravila svojo namero pri zamišljenem gospodu. Prej ko bi natararica prišla do kvartopircev, bi stala Mejačka pred gospodom. »Nagerleni, lepi, cvetoči, prosim, gospod!« Ko bi se zdrznil — zakaj Mejačka bi prišla čisto neslišno do njega —, jo pogledal, se ozrl na nagerlene, posegel v žep, vrgel med nagerlene novce, zamahnil z roko, naj ga ne moti pri premissljevanju, ali posegel po najlepšem nagerlenu — tedaj bi kvartopirci naročali natararici. Prej ko bi se natararica obrnila in pohitela v hotel po naročeno, bi Mejačka smuknila za kostanj med mizo zamišljenega gospoda in mizo družine, kateri nočeš, natararica okorna, odnesti krožnikov z mize. Ko bi bila natararica v hotelu, bi Mejačka pristopila k mizi tiste družine z otroki. Ni zlomek, da bi družina ne kupila vsaj dveh nagerlenov. Če kupi zamišljeni gospod enega in plača zanj dinar, družina dva po dinarju — e, Tinček, ne bodi nestrpen, ne jokaj, ne jezi se in ne obupuj nad mamico! Pojdeš k predstavi, nocoj se izpolnijo tvoje želje, kakor ti je mamica obljubila. Malo, malo še potrpi, Tinček!

Nikamor noče natararica od mize, po kateri je razpostavila krožnike, da jih ponese pred nove goste, ki bi prišli na vrt k večerji. Briše jih, briše, briše, vsakega je najbrž že petkrat, če ne celó devetkrat obrisala, kar opreza Mejačka na vrtu za najdebelejšim kostanjem. Z ropotom razmešča

po krožnikih vilice in nože. Teslo si, natakaraica! Misliš, da gostje ljubijo tak ropot? Ali res ne stopiš k mizi družine? Kvartopirci niso tvoji gostje?

Neha godba pri vhodu v cirkus. Zvonec zapoje od tam. K predstavi vabi, začetek naznanja.

Mejačka vznemiri glas zvona. S predpasnikom, ki ga odgrne s krožnika, vrže na tla nagerlen. Roka se ji vsa trese v razburjenosti in nepočakanosti.

O ti natakaraica, nesrečna natakaraica, prav danes moraš biti ko prikovana k mizi s krožniki!

Stopi, Mejačka, k mizi z zamišljenim gospodom! S hrbtom proti natakarici mu ponudi nagerlene. Glej, saj se natakaraica komaj včasih ozre, čisto poredko pogleda po gostih, tako je zaverovana v svoje krožnike. Prej ko se ozre, opraviš. Ali ti zastonj srce pripoveduje, da te čaka pri zamišljenem gospodu sreča? Vrže ti tiste bore tri dinarčke, morda še več! Kaj njemu za tri dinarje, ki jih ti tako potrebuješ!

Mejačka že nameri korak izza kostanja. Pa se ji ne dá in ne dá z mesta. Prav sedaj se natakaraica že dolgo, dolgo ni ozrla po gostih. Vsak hip se gotovo ozre. Danes te zasleduje smola, Mejačka. Le korači izza kostanja, tisti hip se gotovo obrne natakaraica. Večno krožnikov tudi ne bo čistila, noben gost že dolgo dolgo ni ničesar naročil, vsak hip jo lahko pokliče.

In če te opazi in spozna, Mejačka?

Ne, ne, samo tega ne! Molčala ne bi natakaraica in jutri bi vedela vsa soseska. Pomislite, ljudje božji, Mejačka je ponujala gostom na hotelskem vrtu rože! Mejačka! Rože! Kakor delajo zadnji in najzavrženejši berači! Mejačka je beračila! Beračila! Ali ji je res treba? Čemu je beračila? Pa ni že tako daleč z njo in njenim možem?

Mož bi zdivjal, da izve! Zdivjal bi, te sramote bi ji nikdar ne odpustil...

Natakaraica je menda končala s čiščenjem krožnikov. Nasloni se na mizo, zre po vrtu. Ali ne gleda naravnost proti kostanju, za katerim se skrivaš, Mejačka? Te je opazila? Pride pogledat?

Mejačka vsa trda v strahu.

Mož bi vzkipeł, kakor še nikdar. Pozna ga. Revščino pri hiši skriva, o, ponosen je ko malokdo. Za cigarete nima zadnje dneve, redkobeseden je in slabe volje, siten je, da se Bog usmili. Tako je vselej, kadar ni okroglega pri hiši. Pa naj zve, zakaj se je njegova žena tako ponižala in ga osramotila. O, v zemljo bi se pogreznil!

Ali te res vidi natakaraica, Mejačka?

Tinče, otročiček ljubi, v kako zagato si spravil mamico! Atek že tri dni roji: Le dajaj mu potuho!

Ali ni noro, vsaj pa do skrajnosti nepremišljeno in prenagljeno, kar počenjaš, Mejačka? In vse to, da ustrežeš otročji trmi in kaprici. Tinče hoče v cirkus, vstopnina samo tri dinarje za otroke; pojdeš, Tinček! Mamica izkoplje denar iz zemlje, v cirkus pojdeš, le ne joči! Atek v roke šibo: Zini še kako o cirkusu in vstopnini! Tinčka bi zadušilo ali razneslo, tako kipi po njem želja, iti v cirkus. Če ni denarja pri hiši, mamica, kaj to meni mar? Samo tiste moje dinarje mi vrnite, ki sem vam jih dal spraviti. Še veste: Stara mama mi je dala dva dinarja, dal sem jih vam, da mi jih spravite. Tisti stric, s katerim so bili atek tistikrat v gostilni, ko ste se vi jokali, tisti stric mi je dal dinar. Vi ste ga spravili. Gospa, ki ima Miciko rada, mi je dala dinar... Kajpa, kajpa, Tinče, potolaži se, saj pojdeš k predstavi. Zaupaj mamici, ne jokaj se pred atekom, saj vidiš, slabe volje je.

Moj Bog, kako trda je včasih za dinar! Tisto, da ga mamica izkoplje iz zemlje, se lahko reče, storiti je pa težko. V zemlji niso zakopani dinarji, da bi jih človek kar odkopaval in delil nestrpnim otrokom. Kokoši prav sedaj ne nesejo, jajca ni pri hiši, ne bo ni denarja. Mleka je premalo za dom, pa bi naj imela masla za prodajo? Kokoši so preštete do zadnjega kljuna. Ali naj se zlaže, da je odnesla katero podlasica, pa jo naj na skrivnem proda in dá Tinetu za vstopnino? Sosede rade pomagajo človeku iz zadrege, ako same kedaj skrijejo kak dinar pred možem. Ali katera bi prav sedaj, ko je tako hudo za denar, posodila? Kmetička je še v nedeljo pretiravala, da bo kuhala neosoljeno. Iz Košlanke bi izvlekel mož za tobak, če bi kaj imela. Pa je zadnje dneve potrt ko Mejač. Oriševka bi bila radovedna, zakaj Mejačka potrebuje, tudi bi se pobahala drugim sosedam, kako dobrega srca je in kako rada pomaga sosedam v zadregi. Če bi čul Mejač in povprašal, za kaj je porabila denar? Stonička bi bila sama v zadregi, ker bi ne mogla postreči s posojilom. Lenkina Nana ima denar! Ali bi te ne bilo sram, prositi njo, Mejačka, ko ji še zadnjih treh dolgov nisi vrnila, pa si ob posojilu trdila, da vrneš najkasneje v dobrem tednu?

Ne jokaj, Tinček, pojdeš k predstavi!

Pojde res? Ali kje vzameš denar, Mejačka?

Micika je šla k prvi predstavi. Gospa, ki jo ima rada, jo je vzela s seboj in ji plačala vstopnino. O, ko bi Micika ne bila šla in bi ne bila pripovedovala doma, ne bil bi Tinče tako nestrpen. Lev, pravi lev, ne na podobi! Medved, pravi medved! Volkovi, opice! Konji, na katerih jezdi pravi lev! Tinče jo je poslušal z odprtimi usti, oči skoraj ni upal zapreti, da bi česa ne spregledal in pre-

slišal. Potem pa tisti nemirni, skoraj vročični pogled na mamico! Ali ne lažete? Pojdem res? Kje vzamete denar, če pravijo atek, da ga ni pri hiši? Kje, kje?

Drugi dan je šel v cirkus Tonček. Kako je prišel navihane do vstopnice, ne ve nihče. Silil se je v družbo tistih mož, ki so postavili tisti velikanski šotor. Mejačka se je bala vprašati, kako se je brez denarja vtihotapil v cirkus. Pripovedovati je pa znal Tonček še vse lepše ko Micika, najstarejša. Deklica, bela ko mleko, rdeča ko roža, deklica se zviije v klobčič kot obroč, nogo si vtakne za vrat, obraz pokaže pri nožnih stopalih, ko da raste iz zemlje. Ko veverica švigne po drogu, na vrvi skače, pleše, na eni sami nogi se vrti, stol drži na svoji bradi, štirinožen stol z eno nogo na njeni bradici, sama z eno samo nogo na ozki vrvi visoko v zraku... Tinče je skoraj izbuljil oči, sama ušesa so ga bila. Odkod ima ta otrok toliko zanimanja in željo po nenavadnem, čudovitem, tujem, izrednem, skrivnostnem? Stara mama mu nikdar ne pove dovolj pravljic, bolj ko so čudovite in neverjetne, rajši jih ima. Brez spanja bi jih poslušal dolge noči, na jed bi pozabil. Ali kaj je vse čudovito in skrivnostno v pravljicah stare matere proti čudežnim predstavam v cirkusu!

Mamica, čujete? In vsega tega naj Tinče ne vidi na svoje oči? Le poslušaj o vsem, kakor je poslušal staro mater? Pravljice stare matere se godé nekje daleč daleč, v deželi, ki je menda nekje med zvezdami, tiste prelepe, tiste čudovite stvari, katere sta gledala Micika in Tonček, vse tisto je pa tu pred nosom, samo neprodarno platno ga loči od Tinčeta. In vse to naj bo Tinčetu ko pravljica stare matere? Bog ve, kdaj zopet pride tak cirkus! Kar Tinče pomni, ga ni bilo. In te prilike naj ne izkoristi? Mamica, čemu sem vam pa dal spraviti denar? Tonček znosi vsak dinar, ki mu ga kdo podari, v trgovino. Naj bo tepen za vsak dinar, pomaga mu ne, spravljenega nima ne pri vas ne pri ateku ni dinarja. Pa Tonček je bil vendarle v cirkusu...

Saj pojdeš, Tinček, pomiri se!

»Le dajaj otroku potuho! Denar ukradeš, ne?« je robantil atek, da je Tinček spreminjal barve, ker se ni upal pred njim jokati.

Ponoči je pa Tinček nemirno spal. Kričal je v spanju, širil roke, s postelje bi padel, da ga niso pridržali. Ves moker je bil, tako se je potil, tako živo je sanjal o lepotah in čudovitostih, ki sta jih gledala bratec in sestra.

»Če mu ne bi obljubljala, bi tega ne bilo! Otroku še zbolí! Ti si kriva!« Tak je bil možev sklep.

A. Liezen-Mayer: Sveta Elizabeta — varuhinja revežev.

O, saj mož ne ve, koliko koprnenja je v tem otroku po čudovitih dogodkih! Ni Micika ni Tonček nista bila taka, ni najmlajša dva nista sedaj taka, ko je bil Tinče v njih letih. Mati mora imeti vse otroke enako rada, to ve Mejačka. Ali kaj jo vleče najbolj k Tinčetu, zakaj jo njegova vdanost pravljicam in čudovitemu življenju, ki je tam daleč nekje za gorami, če je sploh kje na svetu tisto in tako življenje, zakaj jo ta nagnjenja v tretjem otroku tako zanimajo? Molči, atek, ne trdi, da mamica Tinčeta razvaja! Duše tega otroka ne poznaš, atek! Otroku zbolí, gotovo zbolí Tinče, ali ne zato, ker mu je mamica obljubila, da pojde zvečer v cirkus! Zbolí, če ne pojde! Od samega koprnenja in razočaranja, če ne pojde, zbolí, boš videl, atek!

Saj je bilo že dosti dosti trpljenja v zakonu, mnogo hudih dni, ali tak ko danes menda še ni bil noben. Tinček nestrpen, ves bolan, ko na žerjavici: »Mamica...?« Saj ni bilo treba govoriti ustom, oči, vročični pogledi so govorili.

Ne boj se, sinček moj mili! Mamica te ne pusti na cedilu! Zaupaj ji.

»Če bi mi pokazali, mamica, tiste dinarje?«
Kaj, otroče, mamici ne zaupaš?

O, ali se ne bi človek razjokal? Tri dinarje, samo bore tri dinarčke, pa jih ni, ni, ni. In kje naj jih človek vzame? Bolj je premišljala, bolj je sprevidevala, da je vsako upanje jalovo. Mirú nikjer, od premišljanja jo je bolela glava, zbežala bi kam in se skrila Tinčkovim pogledom. Ali Tinček je ni pustil iz oči.

Ko je pod mrak zapela pred cirkusom trobenta in so udarili na boben, je Tinčeta kar vrglo s praga. Hotel jo je ubrati za otroci, ki so sledili čudnemu sprevedu ljudi na konjih, v pisanih oblekah, vsi našemljeni, ki so vabili k predstavi. Pa se je kmalu vrnil, k maminim nogam pred ognjiščem se je še privlekel, tu pa ga je premagalo. Počutil je, zvil se je okoli nog v klobko in bridko zajokal. Nič ni očital, ko da je vedel, da bi bilo vse zaman, le zajokal je, bridko je zajokal.

Mejački sami je bilo, da bi se razjokala z njim. Moj Bog, človek se peha in trudi, ko vprežen konj gará od zore do mraka, pa nima treh dinarjev, treh ubogih dinarčkov, da bi napravil sinčku veselje.

Kaj se je tedaj utrgalo v njej, Mejačka sama ni vedela. Naglo je izvlekla noge iz sinčkove klobke in planila v sobo. Možu pove, pove... Kaj? Besed ni vedela, zavedala se je le, da bo tisto, kar bo rekla, bridko, trpko in grenko, očitačo. Otroku zbolí, če mu ne preskrbiš treh dinarjev in ga ne pošlješ v cirkus. Verjemi, zbolí, poznam ga. Z njegovo boleznijo boš imel več sitnosti, težav, izdatkov ko sedaj križev, da dobiš kje te bore dinarčke. Mož si, stopi kam, laže dobiš denar kot uboga ženska. Bolna sem od skrbi današnjega dneva, nikako življenje ni to, delo, garanje od zore do mraka, pa ni pri hiši treh dinarjev...

Mož je sedel pri oknu, desnica je bila skrčena v pest in je ležala stegnjena po mizi. Ves dan je oral, za tobak pa ni bilo... Kadar ni imel tobaka, je bil križ z njim, ni bilo shajati...

Rekla mu ni besedice. Stisnilo jo je v grlu. Taka revščina! Bog se usmili! Da zakrije jok, je stopila k drugemu oknu. Ko pa se je z licem doteknila svojih ljubljenih rož, ji je sam Bog vdihnil odrešilno misel.

In za najdebeljšim kostanjem na hotelskem vrtu, ko ji toliko nagaja natararica, ko jo tako muči strah, da jo kdo spozna in vidi njeno početje, tu se je šele streznila in spoznala, kako nepre-

mišljeno je ravnala. In koliko težav je, o, koliko nevarnosti je na potu do treh dinarjev! Ne gre tako lahko, kakor je mislila v tistem hipu, ko je uzrla svoje nagerlene.

Ali sedaj ni več poti nazaj! Samo zato ji ni šinila v glavo misel, naj oropa svoja okna cvetočih nagerlenov, da bi ti zveneli brez koristi! Če so morali z oken, moraš, Tinče, v cirkus!

Natararica krene od mize s krožniki po vrtu. Praznih krožnikov na mizi, okoli katere sedi družina, ne vidi. Ko da gre na sprehod po vrtu, krene naravnost proti najdebelejšemu kostanju.

Ali se je res vse zaklelo danes zoper tebe, Mejačka? Ne, ni navdihnil tiste misli na nagerlene Bog v tvojo glavo! Drugače bi ne bilo sedaj toliko težav in ovir. Vse bo izdano čez nekaj hipov. Ali je samo zato oropala svoja okna? O, nagerleni, moji nagerleni, moj ponos, zato sem vas porezala, da me sedaj zaloti natararica, kako oprezam izza kostanja ko tatica? Kaj iščem tu? Omerjam, kaj bi ukradla! Kaj drugega? Vas, nagerleni, ne zagleda njeno oko, da ne bo sramota še večja in ne podivja mož.

Omahuje Mejačkina roka, čuti, kako drsijo nagerleni s krožnika. Pet jih je pripravila, vse, ki so se razcveteli, je porezala. Pade s krožnika prvi, drugi, tretji... Mejačka jih rajši pohodi, ko da kdo zve, da jih je mislila prodajati gospodi ko beračica.

Res bi morala prej preudariti, v kakšno nevarnost se podaja! Ali ji ni nekaj šepetalo, ko je nastavila nož na prvi, najlepši cvet: Nikar! Ali ga ni škoda? In s čim se boš odslej bahala, Mejačka? Včasih se je kdo ustavil pred Mejačevo hišo: Kako lepi nagerleni! In ji je planila kri v lica: Da, lepi! Lesena hiša, slamnata streha, ni okroglega pri hiši, ali takih oken ni na palačah! Ko je bila še dekle, je Mejač postajal ob njenih nagerlenih in jih občudoval.

Danes je porezala vse. Da pojdeš k predstavi, Tinče... Glej, pa ti ni sojeno!

»Dekle!« Od kvartopirske mize kliče nekdo. In natararica odbrzi tja.

Mejačka skoraj glasno krikne od veselja. Ko da se ji je odvalil kamen od srca, ko da je popustila pest, ki ji je stiskala grlo. O, le zakaj je včasih človek tako malodušen! Bog vse prav ukrene! Da ni bila tako boječa, bi sedanjo natararico zaposlenost porabila, da opravi z zamišljenim gospodom. Sedaj pa mora pobirati raztresene nagerlene, odpihati prah z njih, lepo jih razmestiti po krožniku. Uh, čemu se je le tako bala in zmedla? Saj gre vse, kakor si je želela in zamislila. Le prenestrpen je človek!

Znova udari godba pred cirkusom v poskočen pohod. Sedaj poslušaj godbo, Tinče, še nekaj minut, pa ti prinese mamica vstopnico.

Natakarica naglo odhaja od kvartopirske mize.

Mejačka se pripravi. Trese se ji roka, res je. Burno ji bije srce, res je. Ali Tinče, Tinče naj ne upa zastonj! In naj ne doživi danes svojega prvega velikega razočaranja! In naj ji ne poočita kdaj pozneje, da mu prvega velikega koprnjenja in velike želje ni izpolnila.

Natakarica stopi na stopnice.

Mejačka pozabi na previdnost. Huškne izza kostanja.

»Gospod... nagerlene... lepe... prosim...«

Gospod se zdrzne. Ali je bil res tako zatopljen v svoje misli, da se je prestrašil, ali je le osupel nad Mejačkino zmedenostjo in strahom? Krožnik v njeni roki se trese, skoraj pleše, ruto si je potegnila na oči, obraz skuša skriti, ali nemir v njej je tolik, da ga zamišljeni gospod mora opaziti. Morda tudi čuje, kako burno ji bije srce?

Gospod zamahne z roko, ko da hoče odgnati nadležnega komarja. Na obrazu mu Mejačka bere, kako ga je vznejevoljila. Na nagerlene se niti ozre ne, glavo obrne zopet navzgor v zelenje kostanja.

Mejačko prešine vroče po vsem telesu. Od zamišljenega gospoda je največ pričakovala, sedaj pa mu naj ne proda nobenega nagerlena? »Glejte, kako so lepi! Gospod... Vsaj enega... tega... najlepšega!« In mu pomoli najlepši nagerlen.

»Hudič!« zabrunda zamišljeni gospod in puhne gost dim Mejački v obraz. »Ali bo mir, ali...« Pa ga menda izraz in prošnja v Mejačkinem obrazu omehča. Naglo poseže v žep in vrže na nagerlene novce. In zopet zamahne z roko, naj se pobere Mejačka in naj ga pusti pri miru.

»Nageljček, gospod!« mu sili Mejačka.

»Mir, beračica!« Gospod kar sikne.

Mejačka položi pred njega na mizo nageljček, najlepši. Gospod pa ga hlastno zgrabi in ji ga vrže nazaj na krožnik. V tistem hipu je Mejačka že zatipala med nagerleni novce. In jo je kar spreletelo veselje, ko je občutila pod prsti dvodinarko. »Hvala, hvala, Bog plačaj, dobri gospod!« Na beračico je kar pozabila.

»Natakarica!« sikne gospod in se ozre proti stopnicam in vratom v hotel.

Beseda udari v Mejačko ko strela. Za celo glavo je naenkrat manjša. Preplašeno se tudi sama ozre proti stopnicam in vratom. Natakarice ni še niti v razsvetljeni sobi proti vrtu. V točilnici je, ali naroča jedi pri lini v kuhinjo.

Tinček, dva dinarja že imava! Pojdeš k predstavi, kakor ti je mamica obljubila!

Edgar Maxence: Molitev.

Naglo se Mejačka odloči. Hlastno stopi k mizi, okoli katere sedi družina. »Nageljčki! Lepi...«

Fantek naglo poseže z obema rokama na njen krožnik. Po dveh nagerlenih šapnejo njegove ročice, zmečka jih. Škoda lepih cvetk! Koliko je morala prilivati in negovati svoje nagerlene po oknih — fantek pa v hipu razcefra vso lepoto!

Mejačko kar boli. Vendar vsaki deklici ponudi po eno cvetko. »Vidiš, kako je lep!«

Deklica pri materi hlastne po cvetočem nagerlenu, deklica ob očetu se obotavlja. Oče sam ga zgrabi in ga vrže nazaj na krožnik. »Žena, kaj pa mislite!« je jezen in jo postrani pogleda. V žep ne seže, da bi plačal nagerlena, ki ju je zmečkal in razcefral sinček, in tistega, ki ga ima v roki hčerkica ob materi.

Mejačko zazebe! Ne jezite se, gospod, in ne krivite mene, če je zmečkal sinček nagerlena! Saj nista draga, po dinarju! O, pa če daste za oba le dinar, če daste za vse tri, tudi za tistega, ki ga ima v roki hčerkica ob materi, če daste za vse tri le en dinar, naj vam bo v božjem imenu! Le dinar še potrebuje Mejačka! Le dinar še! Ne glejte tako grdo, gospod! Oče ste! Pa veste, kako bi šel rad Mejačkin Tinček k predstavi v cirkus! Kako je hudo po kmečkih hišah za vsak dinar! Koliko premagovanja in ponižanja mora prestatati mati! Kako težko je bilo rezati po oknih nagerlene, ponos in veselje Mejačke! A so morali na krožnik, da se izpolni Tinčkovo hrepenenje. Moja okna so

sedaj brez cvetočih nagerlenov, gospod! Le en dinar za vse tri!

»Ženska, za koga pa beračite?«

U, kako neprijazna je gospa! Mati je, vedeti bi morala, česa vsega ne stori mati za svojega otroka!

»Ne beračim... Po dinarju so... Niso vzrasli sami od sebe...« Ko na žerjavici je Mejačka. Za tisti ubogi dinar naj sedaj razloži gospe vso dolgo storijo? Natararica se mora vsak čas vrniti. Naglo se Mejačka odloči. »Pa dajte samo dinar, le en dinarček za vse... Tudi ta dva vam navržem, če hočete... Vseh pet le za dinarček!... Le en dinarček, ki mi manjka...« Mejačka se niti ne zave v stiski, da njene besede le potrjujejo gospo v mnenju, da berači.

»Tako mlada, ki bi lahko delala...«

Mejačko zbode. Po ostankih na krožnikih razbere, kako bogato in razkošno so večerjali, desetak stane taka večerja. Razvajeni sinček sme mirno raztrgati nagerlena, ki jih je uboga kmetica s tako ljubeznijo in skrbjo vzgojila, ki jih je s tako težkim srcem potrgala, zaradi katerih je toliko prestala te dolge dolge minute, ki so ko večnost. Sinčku ni besedice! Namesto dinarja in samo zaradi ubogega dinarčka pa stoji ko pred strogim sodnikom Mejačka! Odgovarjaj siti gospodi, za koga beračiš, kaj je počenjal Tinček, prej ko te je pripravil do tega obupnega poskusa. Gospod, kaj se vam pozna, če daste dinar, za samo večerjo plačate morda stotak! Gospa, verjemite na pošten pogled in pošten obraz, da nagerlenov nisem nikjer ukradla. Dinar, le en dinar, gospod, gospa, oče, mati, ki ljubita svoje tri otročičke!

Gospod ne poseže v žep, gospa vrta s svojimi pogledi vanjo. Ni na misli jima ni, da bi plačala tiste tri nagerlene.

O, Tinček, Tinček, kaj mora tvoja mamica prestati, prej ko ti ustreže.

»Natararica!« zakliče gospod in pogleda proti vratom v hotel.

Ko da je s to besedo zabodel Mejački nož v srce. Zamajejo se ji tla pod nogami, zaplešejo ji luči pred očmi. Ali je zato poklical natararico, da odpodi nadležno in vsiljivo beračico?

»Tako, gospod!« začuje Mejačka s stopnic v hotel. Še ji za hip zagomazi po možganih misel, da bi butnila z roko, z nogo v mizo, okoli katere sedi sita gospoda, skopa gospoda, grda gospoda, ki ji za večerjo ni žal stotaka, za ženo v stiski pa nima dinarja. Ali strah pred natararico in odkritjem in prepoznanjem je večji ko jeza na skopega gospoda in sitno gospo. Samo hipec še, pa bo tu natararica...

Mejačka pobegne od mize, ko da ji gorí pod nogami. Teče, teče, teče. Pregarja jo misel, da bo hotela natararica na vsak način vedeti, kdo je bila nenavadna in čudna prodajavka nagerlenov, beračica, mlada, ki bi lahko delala.

Šele ko priteče Mejačka pod kstanje okoli cirkusa, se toliko pomiri, da postane. Tako težko diha, tako ji nabijajo žile v sencih in srce, da bi jo sosede, ki oprezajo okoli cirkusa, debelo in sumljivo pogledale, če bi taka stopila mednje. In naj natararica jutri zine o čudni prodajavki nagerlenov! Ne bo težko ugeniti, katera je bila!

Tam ob platnu se preriva kopica otrok. Luknjico so menda odkrili na platnu, skušajo jo razširiti, da bi ujeli kak žarek tistih čudovitih predstav, ki jih gledajo oni, katerih očetje imajo denar.

Ali je Tinček med njimi? Mejačko stisne v grlu in okoli srca. Ne upa se pogledati, da ji ne poočita. Ko je šla od doma, mu je tako trdno obljubovala, da se vrne s tremi dinarji, da je za hip zadržal jok. Verjel menda ni, ali ob tako odločni materini obljubi mu je upanje vzplamtelo.

»Na prag sédi in malo malo potrpi! Vrnem se kmalu, prinesem tri dinarje!«

Ali sedi na pragu in čaka? Morda je pa zaspal v solzah? S praga se ni menda upal, vsaj daleč ne. Če je mamica tako trdno obljubila, morda le pride z vstopnico. In če bi ga ne našla?

Godba igra v cirkusu za platnom, ne več pred vhom. Predstava se je torej že pričela. Sedaj bi bilo škoda vstopnine, Tinček, ker si že zamudil začetek. Pojdeš jutri! Jutri pa čisto gotovo! Ne verjameš? Pridi, otiplji in oglej si denar, ki ti ga jutri zvečer izroči mamica za vstopnino. Za tisti dinar, ki manjka, ne zveš. Vso noč in ves jutrišnji dan je še časa za premišljevanje, kako priti do tistega dinarja! Nekje in nekako se že najde in dobi, kakor sta se dobila ta dva. Kdo bi si pred dvema urama mislil, kako pride mamica do teh dveh dinarjev!

Ko piščeta in kokoši, kadar se zažene na dvorišče kragulj, se razprše otroci, ki so se gnetli ob tisti luknjici v platnu. Mož iz cirkusa poka ob platnu z bičem, zmerja, grozi in preklinja v čudnem jeziku, ki ni ne slovenščina ne nemščina, neka čudna mešanica, v kateri človek le kako besedo razume.

Ni med otroki Tinčka. Prav, da ga ni. Kogar oplazi cirkuški mož z dolgim bičem, ne zaspí ponoči od bolečin.

Morda ga je našel na pragu spečega mož in ga odnesel v posteljo. To bi bil najlepši konec za ta nemirni in prečudni dan. Ko se jutri prebudiš, Tinček, otiplješ denar, ki ti odpre pot v šator.

Mejačka skrije krožnik pod predpasnik, nagerlena s prsti pritiska na krožnik, da ji ne padeta na tla. Kaj bi z vama, preostalima siromakoma? Še enkrat z vama v hotel? Jutri? Še po manjkajoči dinar? Nikdar, nikdar več! Sedaj se Mejačka tudi sama sebi čudi, kako je mogla priti na tako neverjetno in čudno misel.

Hvala Bogu, da je prestano in da me natakrica ni videla v obraz!

Zaskrbi Mejačko: Če je mož že opazil, da ni nobenega cvetočega nagerlena več na njihovih oknih? Kaj poreče? Ali se mu zlaže? Najbolje, da sploh molči. Ko da ji jih je kdo nalašč potrgal in odnesel. O, saj bo res pusto, pusto po oknih brez cvetočih nagerlenov. Lesena hiša, slamnata streha, okna pa cvetoč vrt, da je človek ponosen!

Ne mudi se Mejački domov. Če Tinček še ni zaspal, zaspi sedaj in prej, ko se vrne mamica. Ne bo še danes opravičevanj in tolažitev! Morda zaspi pred njeno vrnitvijo tudi mož. In ne bo že danes sitnosti z odgovori, kam so izginili nagerleni z oken.

Med sosede pred vhodom v cirkus se hoče pomešati Mejačka. Neopaženo hoče vstopiti mednje. Pa se prav tisti trenotek, ko vstopi mednje, razgiblje med ženskami nemir, plahi vzkliki, ogorčenje.

»Sirovost!«

»Grdoba neusmiljena!«

»Toliko ves cirkus ni vreden ko človeško življenje!«

In ženske hité proti kostanjem.

Kaj se je zgodilo?

Dečki, ki niso imeli denarja za vstopnino, so splezali na kostanje. Široka razpoka v platnu, ki je bilo za streho, jih je zvalila na kostanje. Mislili so, da bodo skozi tisto razpoko videli, kaj se godi v cirkusu. Cirkuski mož z bičem v roki jih je zavohal. In je začel ko besen udrihati po vejah kostanjev. Da ne bo nihče zastoj gledal! Stepel je s kostanja drobnega dečka! Tam leži otročiček... Ne gané se... Mrtev? Ječi, pritajeno stoče... Noge ima menda zlomljene...

Ko da je v hipu kdo porinil Mejački nož v srce. Drevene so ji noge, roka, ki je pod predpasnikom držala krožnik, na njem dva nagerlena, ji je omahnila. V prah sta padla cvetoča nagerlena, krožnik se je razbil...

Za božjo voljo, sosede, ženske, zakaj me tako čudno in preplašeno gledate?

Jezus, Jezus!... Tinček, otročiček moj preljubi, kaj res ti ležiš v prahu, z zlomljenimi nogami? Otročiček, čuj, dete, glej, tvoja mamica je pa hotela, da bi ne šel mednje, ki so vrtali luk-

njico v platno... da bi ne šel na kostanje, zato je porezala tvoja mamica vse cvetoče nagerlene po oknih in je šla z njimi zate... o...

Mejačka zamori krik, ki se ji trga iz prsi.

O, saj ne zveš nikdar, nikdar ne zveš, Tinče, kaj je vse storila mamica, da bi ne šel na kostanj, da bi ti preskrbela denar za vstopnino.

KJE SMO S CERKVENIM SLIKARSTVOM

France Stelè

3. Vloga osebnosti v zgodovini cerkvenega slikarstva.

Kakšna pa je vloga osebnosti v cerkvenem slikarstvu? V načelu smo že v prejšnjem poglavju ugotovili, da ni umetnosti, ki bi ne nosila pečata osebnosti. Tudi cerkvenega slikarstva torej ni brez nje, ker je nedvomno, da človek, ki v tej stroki ustvarja, hoče ustvarjati umetnost in da more tudi Cerkev, ko zaposluje umetnika, pričakovati od njega le pravo umetnost in ne mogoče kake okrnjene neodkritosrčne umetnosti. Z umetnostjo pa imata tako dostop v cerkev že tudi umetnikova osebnost in njen temperament. Res je sicer in to se vidi tudi iz naše razprave, da cerkveno slikarstvo ni čisto enostaven pojem in da na vseh straneh izrazito umetniške sfere sega preko nje. Tako je gotovo, da v krasilni stroki z njenimi točno opredeljenimi vodili cerkveni potrebi lahko vsestransko zadosti tudi slikar obrtnik. Toda ta stroka nastopa le redko čisto sama brez zveze z jedrom cerkvenega slikarstva, poučno in nabožno stroko. Tu pa je konflikt med principi krasilne stroke in umetnikovo osebnostjo neizbežen. In tu se tudi začena prava umetnost v cerkvenem slikarstvu. Preko umetniške sfere pa sega cerkveno slikarstvo na drugi strani tudi v ikonografski stroki, ki je pogosto zvezana z umsko spekulacijo, v tem ko strogo nabožne, molilne stroke ne moremo izločiti iz umetniške sfere, čeprav je posebno tam, kjer je posledica delovanja milosti, zvezana z nevsakdanjimi doživetji in razpoloženji človeške duše.

Tudi v zgodovini cerkvenega slikarstva se ta dejstva prav jasno izražajo. So dobe, v katerih popolnoma prevladuje obrtniška disciplina in predstavlja glavno oporo splošnega kakovostnega stanja njihove umetnosti; so druge, ko se osebnost do popolnosti razživi tudi v cerkveni umetnosti in čuvstvo in temperament, znanje in pobožna spekulacija popolnoma obvladajo položaj; so pa tudi dobe, ko postane ikonografija, formalna še-

matika in tako zvana kanoničnost glavni znak vseh umetnostnih pojavov v cerkvenem slikarstvu. Do neke mere pa se vse tri v vseh dobah dopolnjujejo in sodelujejo. Slikarstvo v katakombah pripada prav izrazito prvi skupini, do visokih stvaritev se ne povzpne, vendar pa se od spomenika do spomenika vidi, kako prodira v forme, prevzete iz umetno obrtne tradicije antike, nov svež duh, ki prej ko oblike preobrazi njih vsebino. Pri presoji starokrščanskih slikarskih umetnin ne upoštevamo osebnosti, ker je skrita za prevladujočim kolektivnim značajem; dalje je tudi več ko jasno, da so prvi veliki zgodovinski cikli slikarij iz starega in novega testamenta mogli nastati samo pri izdatnem sodelovanju osebnosti, čeprav bolj po njeni spekulativni, miselni strani kakor po strani temperamenta in osebnega čuvstva. V ta okvir spada še ves srednji vek do renesanse v najširšem smislu te besede. Iz zgodovine romanskega in gotskega slikarstva pa vemo, da je prav osebni delež umetnikov izredno velik in razen čisto ikonografskih in krasilnih del že tudi odločujoč. Celó v bizantinskem slikarstvu, v katerem prevladujeta ikonografija in kanoničnost, si osnovnih pojavov njene zgodovine ne moremo misliti v okviru suhih vodil, ampak samo po pojavih globokih aktivnih osebnosti. Šele z renesanso in njej vzporednim filozofskim humanizmom pa se začne osebnost brez zadržka izživljati tudi v cerkvenem slikarstvu in odslej tudi uspeh cerkvene in verske umetnine merimo skoraj samo po osebnostnih vrednotah. Najvišje pa je prišla v cerkveni umetnosti osebnost do izraza v cvetoči renesansi in posebno v baroku, ko je bilo, kakor smo že omenjali, v verski sferi toliko ravnovesje med telesnim in duhovnim, med osebnim značajem in verskim duhom v Cerkvi, da se zdi, da ni moglo biti nasilja ne od ene ne od druge strani. Vloga osebnosti je bila takrat še vedno trdno opredeljena po družabni organizaciji dobe in tu je tudi temelj občudovanja vredne enotnosti takratne kulture, v kateri so razlike pač v kakovosti, ne pa v osnovni oblikovnosti in duhovnosti; kljub izrazitemu kultu osebnosti stoji vsa umetnost pred nami vsaj na videz podobna srednjeveški kot kolektiven pojav. Ta položaj so omajali šele družabni pretresi in prevrati konec 18. in v 19. stoletju, ki so oprostili osebnost skoraj vsake družabne vezanosti in ji pripomogli do popolne individualne samovolje. Tudi v cerkveni umetnosti so se vseskozi pokazale posledice spremenjene vloge osebnosti. Najprej v krasilni stroki, ki je vsekdar vezana na trdno delavniško izročilo in organizi-

rano izobrazbo za poklic. Enotnost umetniškega ustvarjanja se je razbila predvsem na pomanjkanju družabne vezanosti ustvarjajoče osebnosti. Umetnost se je razbila na osebno umetniško dejanje in na domišljavo, a v jedru popolnoma ohromelo obrt. Še danes trpi cerkveno slikarstvo na posledicah neorganizirane osebnosti. In prvi poskus, ustvariti zopet trdno podlago cerkvenemu slikarstvu po Nazarencih prve polovice 19. stoletja, je omagal v polstoletnem odmiranju prav radi tega. Drugi poskus, beuronska umetnost, je skušal združiti obe podlagi kolektivnega in strogo verskega, liturgiji služočega ideala. Kakor smo videli, je bil pa beuronski poskus kljub navidezni kolektivnosti končno le strogo osebna zadeva svojega ustanovitelja in si prav radi odpora človeške osebnosti drugih ni mogel priboriti splošne veljave. Konflikt med osebnostjo in umetniškim idealom v cerkvi ni bil nikdar večji kakor v 19. stoletju in v začetku 20. stoletja. Toda že na prelomu obeh se je začelo uveljavljati spoznanje, da je treba cerkveni umetnosti vrniti zopet kolektivno delavniško podlago. Mnogo so v tem oziru dosigle in še dosejajo razne organizacije, ki so rodile uspešne posledice posebno v srednji Evropi. Proces pa še daleč ni končan, ker še vedno razen v posameznih slučajih ni dosežena soglasnost osebnosti in teh prizadevanj. Umetniška osebnost pa je prav v naših dneh nastopila pot največje samovoljnosti in kakor si diktira svobodo glede izbire izrazil in načinov, s katerimi po umetnosti grebe v svojo razrvano notranjost, si pogosto skuša priboriti svobodo tudi v izražanju svojih verskih čuvstev. S tem pa smo dosegli zadnji najusodnejši višek te krize, ki ni nič manj in nič več kakor kriza verskega načela v človeku. Kajti nista se razšli samo cerkvena obrt in umetnost, ampak na še bolj usoden način umetnik in verska disciplina. Na obeh straneh iščemo poti nazaj. Z dosti velikim uspehom v sferi cerkvene obrti, toda rezultati v sferi cerkvene umetnosti so pogosto brez notranje toplote in prepričevalnosti, ker se z novimi discipliniranimi oblikami krasilne stroke še ni združil skladen umetniški duh v zadovoljivo celoto. Med vsemi poskusi te vrste se nam zdi najpraviše zajeto stremenje po obnovi cerkvenega slikarstva po duhu liturgije. Kadar se bo osebnost umetnikova resnično poglobila v njeno bistvo in se spojila zopet z vsemi pogoji krasilne stroke, smemo pričakovati resnični preporod cerkvenega slikarstva, ki je bilo in bo zopet moralo postati orodje kolektivnih stremenj in doživetij vernikov.

IV. IDEAL SODOBNEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

Eno izmed najvažnejših spoznanj, ki smo jih posneli iz zgodovine cerkvene umetnosti, je, da si vsaka v sebi zaokrožena doba ustvari tudi lastno obliko svoje cerkvene umetnosti. Ko smo razbirali razne vezanosti, v katerih se razvija cerkveno slikarstvo, smo videli, da je arhitekturna podlaga stavbe krščanske cerkve najvažnejši sočinitelj pri razvoju cerkvenega slikarstva. Zaporednosti te vezanosti si namreč sledé od barvane arhitekture preko dekorirane, slikarsko okrašene arhitekture do višjih oblik figuralnega cerkvenega slikarstva poučne vsebine in molilno, liturgično in sploh nabožno ubranega cerkvenega slikarstva. Ugotovili smo tudi, da je ves dosedanji razvoj cerkvenega slikarstva nosila v bistvu enotna oblika cerkvene stavbe, o kateri se zdi, da je po raznih stopnjah svojega razvoja v baroku in rokoku izčrpala svoje razvojne možnosti. Za naš čas je gotovo tudi to, da še ni zadosti, ako se pravilno usmeri do vprašanja vsebine in oblike cerkvenega slikarstva, ampak da si mora najprej najti ustrezno obliko sodobne cerkvene stavbe. Morda se mu posreči izvabiti zgodovinsko dani osnovi krščanske cerkve novo razvojno možnost v kako smer, ki bo ustrezala idealom sedanjosti, ali pa si najde kako novo obliko zanjo; druge možnosti menda ni. Drugo je po bistvu krščanstva, ki v vseh časih živi

in se razvija s polnim upoštevanjem tradicije, malo verjetno. Prvo pa je prav toliko mogoče, kakor je bilo v vsakem drugem času, in zdi se nam, da ima prav naš čas veliko pogojev za tako prerojenje. Za tak prepород so danes tako zunanji, materialni kakor tudi važni notranji, duhovni pogoji. V gradbenem življenju sedanjosti doživljamo namreč občuten, v zunanostih gradbenega načina jasno viden preobrat, ki ga je povzročila v dobi »znanstvenega« devetnajstega stoletja cela vrsta odkritij novih gradiv in gradbeno konstruktivnih načinov, tako da naš čas neovirano lahko sanja o gradbenih možnostih in oblikah, kakoršnim se je vsak prejšnji tudi pri največjem zaletu moral odreči. Te možnosti sta nam omogočila združena železo in beton, ki nam v novi železno betonski konstruktivnosti odpirata naravnost fantastične poti razvoja arhitekture. Vsa krščanska arhitektura preteklosti je stremela, kakor smo videli, k praktični, časovnim potrebam ustrezajoči izpopolnitvi oblike stavbe, zasnovane v prvi krščanski dobi. V velikem razvoju problema o krščanski cerkvi je šlo v glavnem za arhitektonsko izgraditev tipa, ki od začetka arhitektonsko še ni bil harmoniziran. Šlo je pa tudi za to, da se osredotoči in poenoti prvotno le mehanično na oltar osredotočeni, sicer pa mnogostransko razkosani in sestavljeni prostor. Kolikor so tradicionalne možnosti gradiva, lesa, opeke in kamna dopuščale, sta bili obe imenovani

Prvi izprehod v zasneženem gozdu. (Fot. Fr. Krašovec.)

strani tega razvoja že pred našim časom uresničeni. Nove možnosti so se odprle šele sodobnosti z novim gradivom in novimi konstruktivnimi načini. Oprt nanje je naš čas celó tudi že dvignil zahtevo po polni novini vseh svojih civilizatoričnih oblik in ne enkrat tudi po čisto novi cerkvi. Zagovarjali so to celó s socialno usmeritvijo naše dobe in hoteli cerkev oropati vsake aristokratske odličnosti pred drugimi stavbami sedanjosti. Njen problem so stavili pogosto v isto vrsto s problemom gledališča ali kolodvora; kolikor gre za tehnično konstruktivno stran, so imeli sicer prav, prezrli pa so duhovno stran cerkvene stavbe, brez katere tudi bodočnost ne bo mogla uresničiti pravega ideala krščanske cerkve. Klic po novi cerkvi pa je po materialni strani tega vprašanja nedvomno pravilen in naraven; kajti v cerkev in njeno službo spada vsa sedanjost z vso svojo drzno tehniko in s svojimi najbolj prevratnimi gradivi; po duhovni strani pa je ta klic samo z upoštevanjem materialnega napredka neizvedljiv in je neobhodno potrebno, da se rešitvi celotnega problema podstavi tudi nova duhovna podlaga. Če jo imamo v našem času, se nam zdi, da je vprašanje nove cerkve v principu že rešeno. In prepričani smo, da je taka duhovna vsebina tudi res v našem času. Vidimo jo pa v ideji tako zvane liturgične cerkve. Pa saj so vse idealne cerkve vseh časov v bistvu molilne, liturgične cerkve! Ideal liturgičnega življenja vernikov pa se razvija in mislimo, da doživlja prav naš čas tak novi ideal. V umetnosti so ga prvi postavili pred več ko polstoletjem benediktinski menihi v samostanu Beuronu. Njihov ideal je, kratko označen, liturgično ubrana cerkev. Arhitektura, kiparstvo, slikarstvo, petje, način molitve in oblika liturgije sama, vse naj se vzajemno podpira v edini učinkovitosti, ki naj bo učinkovitost liturgične ubranosti. Sodobno liturgično gibanje, ki ga širijo najboljši duhovi sodobne katoliške Cerkve po vsem svetu, je to razpoloženje zaneslo že v široke vrste ljudstva; pompozna liturgija preteklosti se pred našimi očmi umika intimni liturgiji, ki naj v tesnem molilnem sodelovanju združi vernike z duhovnikom. Tiho, zasebno pobožnost izpodriva skupna molitev in recitiranje, pri katerem naj mistično skrivnost molitvene besede nadomesti doživeta, sogovorjena, res jasna beseda molitve. Tako se kljub nepopolnemu uspehu beuronskih likovno umetnostnih prizadevanj vedno bolj uveljavlja njen liturgični duh in postaja splošen ideal cerkvene umetnosti sedanjosti.

Če pogledamo na materialno stran rešitve tega vprašanja, se novi stavbinski ideal še vedno rešuje

na nešteto posebnih načinov in še ni videti obrisov končne oblike sodobne katoliške cerkve. Tudi še ni mogoče reči, da se je duhovna oblika sodobnega ideala cerkvene umetnosti končno zadovoljivo spojila z idealom nove arhitekture; saj se moderno gradivo in tehnične pridobitve le še nekam bojazljivo uporabljajo. V tem ko je skupini, h kateri bi šteli tudi vodilna cerkvena stavbnika naše sodobnosti J. Plečnika in I. Vurnika, mnogo več do oblikovanja duhovne vsebine sodobne cerkve in zato stavbinsko novatorsko stran pušča v drugi vrsti, je drugim, posebno mnogim sodobnim cerkvenim arhitektom Nemčije, Holandske in Francije več ta novatorska stran in šele po njej iščejo uresničenja duhovne vsebine sodobne cerkve. Zato naš čas kljub intenzivnemu ukvarjanju z idealom krščanske cerkve še ni našel enotne usmerjenosti tudi o problemu cerkvenega slikarstva. Po načelni strani, ki smo jo opredelili v prvem poglavju svoje razprave, smo prepričani, da je uspešna revizija načel cerkvenega slikarstva nemogoča; tudi futuristični in konstruktivistični poskusi, ki so dali marsikaj zanimivega, nas niso prepričali o nasprotnem. Ne gre nam v sedanjosti namreč toliko za umetniško načelno revizijo problema cerkvenega slikarstva, ampak le za njega vsebinsko usmeritev in novo osredotočitev. Okvir novatorske arhitekture, ki ga smatramo za razvoj v bodočnosti posebno važnega, se približuje precej okviru, ki ga je uresničila gotika. Ker se zopet estetsko izrablja kar goli konstruktivni okostnjak stavbe, zmanjkuje za slikanje razpoložljivih stenskih ploskev in sploh mirujočih arhitekturnih delov, ki so bili vedno nositelji slikarske dekoracije prostora; zato stopa zopet v ospredje problem čiste barvanosti konstruktivnih delov stavbe, ki ga mnogi propagirajo naravnost kot ideal barvaste arhitekture; višje slikarstvo pa se zopet, kakor v gotških katedralah, osredotočuje na velika slikana okna, ki zapirajo tektonsko mrtve ploskve v gradbenem skeletu. Pri stavbah tradicionalnega tipa se seve stališče do problema slikarstva s strani umetniške problematike ni spremenilo. Pač pa opazamo v celotnem cerkvenem slikarstvu sodobnosti važen notranji preobrat, ki je vidno vzporejen razvoju cerkve kot stavbe. Kakor smo splošni ideal sodobne katoliške Cerkve označili kot liturgični, tako ideal sodobnega cerkvenega slikarstva lahko označimo kot kristocentričen, osredotočen okrog Kristusa. V tem se naš ideal približuje zopet idejni osredotočenosti programov, po katerih so slikali cerkve v srednjem veku. Za Kristusom je na prvem mestu zopet Marija, za njo pa svetnik patron. Simbolična ideja cerkve-

nega prostora se zopet vedno bolj upošteva, predvsem pa liturgična pomembnost cerkve. Zgodovinski in poučni prizori se podajajo zopet rajši v naivno legendarnih oblikah kakor pa v patetičnih oblikah polpretekle dobe. Važna postaja zopet globlja pomembnost naslikanega, ki se izbira manj po zgodovinski pomembnosti kakor po simbolični ali molilno izpodbudni pomembnosti. Slog obdelave in kompozicija prizorov se umikata od realizma v hieratično strogost ali liturgično ubranost. Poudarek prehaja dalje vedno bolj na umetniško osebno ustvaritev, na umetniško pomembnost kot tako in na tehnično popolnost izdelka. Vse to napoveduje za bližnjo bodočnost razvoj cerkvenega slikarstva v precej strogem okviru, toda na podlagi sodelovanja umetniške osebnosti in ne na podlagi suhoparne obrti, ki je prevladovala v zadnjih generacijah. Ker še ni enotne skupne stavbinske podlage, tudi ni enotnega sistema, marveč se naloge rešujejo individualno pogosto pod najbolj različnimi pogoji. Toda iz nepreglednosti najrazličnejših rešitev vedno jasneje vstaja ideal cerkve, ki naj polno zadovolji duhovne potrebe sodobnega človeka in ga na nov način zveže z liturgijo in Cerkvijo. Vsak po svoje se bližata temu cilju sodobno cerkveno stavbarstvo in cerkveno slikarstvo in kadar se bosta zlila v tako enoto, kakor jo je doživel srednji vek ali doba baroka, bo dosežen ideal sodobnega cerkvenega slikarstva. Duhovni enotnosti vsebine obeh smo se že precej približali, še vedno pa manjka formalne enote, ko se bo slikarstvo neprisiljeno razživel po stavbinski podlagi sodobne cerkve.

Poleg tega problema pa stoji pred našim časom ostreje kakor kedaj prej problem slikanja obstoječih cerkvá. Tudi tu je treba vzgojiti predvsem spoznanje, da je dana stavbinska realnost nosivec slikarskega dela, ki se ji mora prilagoditi. Zato so mogoče samo individualne rešitve, veljavne le za vsak posamezen primer. Brez velike obzirnosti takih nalog ne moremo zadovoljivo reševati. Kjer je mogoče obnoviti staro slikarijo, je to nedvomno najugodnejša rešitev; kjer to ni mogoče, je priporočljivo, da se novo slikanje izvrši pri strogem upoštevanju v uvodnih poglavjih razloženih načel, toda vsebinsko in oblikovno v sodobnem duhu in sodobni zasnovi.

Upam, da sem po svojih razpravljanih čitatelje prepričal, kako resna je zadeva cerkvenega slikarstva. Več nisem hotel in tudi ne bi mogel podati. Opozoriti sem mogel na principe, zaklicati sem mogel opozorilo v izredno važni dobi, naučiti cerkvenega slikarstva s svojo razpravo ne bi mogel in tudi nisem hotel. Prirojena zmožnost, znanje

in duh, ki živi v njem in ga vodi na delo za cerkev, edini morejo ustvariti cerkvenega slikarja. Tisti pa, ki cerkve upravljajo in slike naročajo, bodo našli, o tem sem prepričan, ob čitanju teh misli mnogo gradiva za razmišljanje in mnogo opore za pravilnejše presojanje tega, kar se jim ponuja. Izbirajo pa naj predvsem ljudi, ki znajo, vse drugo jim bo navrženo. Ne priporočam nikogar posebej, ugotavljam pa, da imamo v povojnem času že precej sposobnih domačih moči, o katerih lahko rečemo, da nekaj znajo, in zato ponavljam uvodno misel: Proč iz naših cerkvá s praznimi obrtniki, z Biertiji vseh vrst, odprite jih »Malešem«, kar se pravi z drugimi besedami: odprite vrata cerkvá umetniškim osebnostim!

S tem smo končali svojo načelno razpravo o cerkvenem slikarstvu. Prihodnje leto pa bomo v drugi razpravi podali kratko zgodovino slovenskega cerkvenega slikarstva s posebnim ozirom na to, kaj je uresničilo v okviru gornjih načel; posebno obširno in kritično pa se bomo bavili s cerkvenim slikarstvom devetnajstega stoletja in najbližje sodobnosti.

V I H A R.

Biči vodeni ovijajo
gole veje dreves.
Burja ledena s poljubi
jih vabi v viharjni ples.
Preko prostranega polja
grem, razprostiram roké.
Sama sem sredi viharja,
daleč odtod so ljudjé.
Težke kaplje udarjajo
v ustna mi nemo, trdó,
trudne oči se zapirajo,
srce je težko, bolnó.
Roke so pa ko peroti.
Dviga me kvišku vihar,
žene me v dalje skrivnostne —
sonce me ne bi nikdar.

Draga Krajnc.

SLOVANSKE PRESTOLNICE

J. Šedivý

5. Sofija kot bolgarsko politično središče.

Stambulovljeva smrt je za trenotek preplašila bolgarske politike. S tem večjo srditostjo pa so šli nato v boj za Stambulovljevo dediščino in obenem zvišali število političnih strank. Stari konservativci so skoraj popolnoma izginili. Bistroumnejši njihovi voditelji so zapustili potapljujočo se ladjo. Stoilov je prevzel vodstvo na novo ustanovljene Narodne stranke, Grekov pa je šel k Stambulovcem, ki so si nadeli ime Narodne liberalne stranke. Smrtna sovražnica Rusije je Liberalna stranka pod vodstvom dr. Radoslavova; kot vneto zagovornica čim ožjih stikov z Rusijo pa je slovela Progresivna liberalna stranka, v kateri je poleg starega Dragana Cankova († 1911) imel vedno važnejšo vlogo odvetnik dr. Stojan Danev. Prijateljske zveze z Rusijo je gojila Demokratska stranka s Karavelovom na čelu. Ali nobena izmed teh strank ni imela idejne podlage in točno izdelanega programa. Tudi v taktiki se niso razlikovale. Ločili so jih samo voditelji strank. V tem pogledu tvori izjemo edino leta 1891 osnovana Socialna demokratska stranka, ki se je po enajstih letih razcepila v »tesne« socialiste ali komuniste in »široke« socialiste ali socialne demokrate, ki jih vodi še sedaj Janko Sakazov.

Ob taki razcepljenosti političnih sil ni bilo knezu težko zgrabiti vladne vajeti v svoje roke. Prva težka leta so mu bila dobra šola. Spoznal je

cilje in sile političnih strank kakor tudi odlike in slabosti vodilnih osebnosti, kar je znal izvrstno izkoriščati sebi v prilog. Velikodušno je spregledaval vladajočim strankam njihove nezakonitosti in izrabljanje oblasti v osebne namene, da jih je mogel držati tem čvrsteje na uzdi, obenem pa je skrbno pazil na ugodni trenotek, ko je bila vladna stranka zrela za sunek, da je njen položaj zamenjala opozicija. Tako je postal knez Ferdinand polagoma edini odločujoči činitelj, ki so mu bile stranke samo slepo orodje.

Kot ministrski predsednik je skušal knezu Ferdinandu izviti krmilo iz rok voditelj Narodne liberalne stranke Dimiter Petkov. A Bolgari so težko prenašali njegovo strogo in diktatorsko vlado. Kneževi prijatelji v raznih strankah so znali dvigniti ljudsko nejevoljo do vrhunca, ko je Petkov leta 1907 v krvi zadušil železničarsko stavko in kruto kaznoval dijakke radi demonstracij ob otvoritvi Narodnega gledališča v Sofiji, a univerzo za pol leta zaprl, nekaj profesorjev pa celó odpustil. Razdraženost ljudskih množic se je še stopnjevala, ko je poklical Petkov na mesta odstavljenih vseučiliških profesorjev tuje znanstvenike in domače gimnazijske profesorje, ki pa so skoraj vsi odklonili poziv. Proti Petkovu so se združile vse opozicijske stranke, ljudstvo pa je dajalo duška svoji nezadovoljnosti na velikanskih zborovanjih. V tem napetem ozračju je padel Petkov kot žrtev zavratnega umora.

Knez Ferdinand je skušal izrabiti ta umor proti opoziciji s pomočjo Petkovljevega naslednika Petra Gudeva, ali to se mu ni posrečilo. Razburjenje radi nezakonitosti in nasilij Gudevjeve vlade je nazadnje prisililo kneza, da je spremenil smer vladne politike. V začetku leta 1908 je imenoval za ministrskega predsednika Aleksandra Malinova, poslanca Demokratske stranke, ki je pri svobodnih volitvah dosegel velikansko večino.

Kakor evropskim velesilam je tudi Malinovi vladi delalo velike težave makedonsko vprašanje. Oborožene čete prostovoljcev, ki so prvotno branile svoje rojake pred nasilji, so polagoma pozabile na svoj pravi namen in vpadale na ozemlje, kjer je bilo ljudstvo naklonjeno drugi narodnosti. Bolgarska četniška organizacija je razpadla na tri skupine, ki so se medsebojno dolžile podkupovanja in veleizdaje. Anglija in Rusija sta se sporazumeli, naj bi Makedonija dobila samoupravo in naj bi jo upravljal poseben guverner s pomočjo četnikov, podrejenih tujim častnikom. Ta angleško-ruski dogovor je pa vzbudil v vsej Turčiji ogorčenje, ki so ga izkoristili Mladoturki. Polastili so

Prvi sneg v Ljubljani. (Fot. Fr. Krašovec.)

se vlade ter prisilili sultana, da je obnovil ustavo. Mladoturška vlada je skušala ustvariti v Makedoniji red in prisiliti Bolgarijo, da bi tudi v dejanju priznavala turško vrhovno oblast. Zato je začela turška vlada smatrati bolgarskega poslanca v Carigradu za svojega podrejenega uradnika. Knez Ferdinand si je nato poiskal zaslombo v Avstriji, ki je prav tedaj hotela proglasiti Bosno in Hercegovino za svoji pokrajini. Ko je Avstrija to svojo namero izvršila, je proglasil Ferdinand Bolgarijo za popolnoma neodvisno carevino (kraljevino). Ta proglas so nazadnje priznale tudi Turčija in velesile.

V tej dobi pa so se množila turška nasilja nad krščanskim prebivalstvom v Makedoniji. Turki so zahtevali od krščanskih Slovanov hude »prosto-voljne« prispevke za turško vojsko, pošiljali nanje roparske čete in jih podili z njihovih posestev. Vse to je izzvalo živahnejše delovanje srbskih četnikov in bolgarskih komitašev, ki so mu Turki odgovarjali s pokolji celih vasi. Mladoturška vlada je skušala čim bolj okrniti stoletne pravice carigradskega pravoslavne patriarha. Poglavarja bolgarskih pravoslavni vernikov, eksarha Josifa, ki je bival v Carigradu, je silila, da bi se preselil v Bolgarijo in samo nanjo omejil svojo delavnost. Cerkvene krščanske šole v Turčiji je strogo nadzirala in jim vsiljevala turščino kot glavni učni predmet. Kristjani so morali odslej služiti tudi pri vojaki, kjer so jih skušali pridobiti za turško narodnost in muslimansko vero. Te krivice in nasilja so zbližale podjarmljene narode v turški Makedoniji in ustvarile slogo med Srbi, Bolgari in Grki.

Ta sloga v Makedoniji je mogla dobiti izraza v prijateljski zvezi med Bolgarijo, Srbijo, Črno goro in Grčijo, ko so po padcu Malinove vlade ob koncu maja leta 1911 prevzeli bolgarsko državno krmilo progresivni liberalci, ki jim je bila čim tesnejša zveza z Rusijo najbistvenejši del sporeda. Rusija je napela vse sile, da se je mogla skleniti balkanska zveza, ki je v prvi balkanski vojni priborila križu sijajno zmago nad polmescem. Z mirovno pogodbo v Londonu dne 30. maja 1913 se je končala ta vojna, ki je izbruhnila 17. oktobra prejšnjega leta. Proti tej balkanski zvezi, ki je v prvi balkanski vojni razširila krščanske balkanske države na škodo Turčije, sta bili Nemčija in Avstrija. Zlasti Avstrija je napela vse sile, da bi balkansko zvezo razbila in jo nahujkala na medsebojni boj. Ta namera se ji je tudi posrečila, ker je našla oporo za svoje

namene v Bolgariji v samem carju Ferdinandu in v Radoslavovljevi Liberalni stranki.

Car (kralj) Ferdinand se je vedno čutil za Nemca in širjenje Srbije mu je bilo izredno neljubo. Zato je rad uvaževal nasvete avstrijske diplomacije. V tem pogledu so ga podpirali tudi liberalci. Njihov voditelj dr. Radoslavov je sklical v Sofijo veliko zborovanje, kjer je jasno in javno nastopil proti določbi londonske mirovne pogodbe, ki je določala, da bo sporna vprašanja med Bolgarijo in Srbijo končno veljavno rešil ruski car, ko bo prej zaslišal odposlance obeh držav. Dr. Radoslavov je zahteval, naj Bolgarija ne pošlje poslanstva v Petrograd, ampak naj čimprej napade Srbijo. Ministrskemu predsedniku Danevu so poslali liberalci pet dni pred nameranim odhodom v Petrograd svojega zaupnika, ki mu je sporočil, da ga bodo ubili že na kolodvoru, če bi se drznil iti v Rusijo. Da bi laže dosegel svoj namen, je car Ferdinand izročil vlado dr. Radoslavovu.

Ko je zvedel ruski car Nikolaj, da preti obstoju balkanske zveze rešna nevarnost, je brzojavno pozval bolgarskega carja, naj sprejme njegovo razsodbo, in ga opozoril, da bo Rusija poklicala Bolgarijo na odgovornost, če bi začela sovražnosti. V odgovor na ruske predloge je poklical car Ferdinand 28. junija 1913 ob osmi uri zvečer v svoj dvor načelnika generalnega štaba generala Mihaila Savova in skupaj z njim je sestavil sledečo brzojavko poveljniku bolgarske četrte armade: »Ukazujem Vam, da napadete čim odločneje nasprotnika na vsej črti. Napad naj se začne jutri v večernih urah.«

Bolgarija pa je doživela velike poraze in kruto ponižanje. V bukareški mirovni pogodbi, ki je 10. avgusta 1913 zaključila drugo balkansko vojno, je izgubila večino najdragocenejših pridobitev prve balkanske vojne.

Udarci bukareškega mira niso izmodrili carja Ferdinanda in dr. Radoslavova. Bolgarska vlada je sicer izjavila nevtralnost v začetku svetovne vojne, vendar pa je komaj čakala ugodne prilike, da ob boku Nemčije, Avstrije in Turčije napade Srbijo. Za tak korak je bila vladi potrebna najprej močna večina v sobranju. Ali dr. Radoslavov je pri volitvah propadel. Car je takoj razpustil parlament in razpisal nove volitve. Bajoneti, puškina kopita, ječe in denar so pomagali delati razpoloženje za vlado. Razen tega je dr. Radoslavov v svojem volilnem okraju zvišal število poslancev od deset na šest in dvajset, ker je bil prepričan, da bo tam zmagal. Kljub vsemu temu pa je dobila vlada le pet glasov večine. Takoj nato je sklenila pogodbo z Nemčijo, Avstrijo in Turčijo dne

6. septembra 1916 in se čez nekaj dni spustila v boj.

Že maja 1918 pa je bil položaj v Bolgariji obupen. Vojski in notranjosti je pretela smrt od gladú. Iz zasedenega ozemlja so odpeljali skoraj ves živež Nemci, dasi je bil po pogodbi določen za prehrano bolgarske vojske. V svoje roke so prevzeli upravo bolgarskih železnic, pošte in telegrafa, da so si zagotovili nemoten prevoz. Bolgarom niso dali streliva in obleke, kar so jim obljubili. V tej stiski je osnovalo šest bolgarskih strank blok pod vodstvom demokratskega voditelja Aleksandra Malinova, da bi vrgle Radoslavova in rešile državo pogube. V začetku julija je res Malinov zamenjal dr. Radoslavova. Bilo je to v dobi, ko je bilo več kot polovica vojakov bosih. Na vsakega človeka je prišlo že samo pol kilograma ječmenovega kruha, pomešanega ponekod s slamo. Vojaki so bili že večinoma brez perila. Če so šli na dopust, so si izposojevali obleko drug od drugega. V državnih skladiščih je bilo hrane samo še za pet dni, 50.000 vojaških oblek in 20.000 čevljev.

Malinovljeva vlada je pokazala Nemcem veliko odločnost in jih prisilila, da so odstopili Bolgariji nekaj živeža. Med tem pa je delala z vsemi silami na to, da sklene Bolgarija čimprej mir. O njem pa ni hotel ničesar slišati car Ferdinand, ki je potoval zdaj v Nemčijo, zdaj k raznim nemškim generalom na Balkanu, kateri so ga prepričevali o končni zmagi. Tudi bolgarski armadni poveljnik Žekov ni spoznal, da je bolgarska vojska v razsulu, in je hotel nadaljevati vojno. Malinov pa je ostal trden in neomajen kljub vsem nemškim obljubam in grožnjam. Znal je preprečiti namero Nemcev in carja Ferdinanda, ki so hoteli imenovati diktatorsko vojaško vlado pod predsedstvom generala Savova, vso Malinovljevo vlado pa vreči v ječo. V noči od 29. na 30. septembra je sklenila Bolgarija v Solunu premirje.

Položaj carja Ferdinanda, glavnega krivca za vstop Bolgarije v svetovno vojno, je postal nevzdržen. Javno mnenje je zahtevalo, da se krivec kaznuje. Odgovorni politiki so se zavedali, da bi njegov odstop ustvaril mnogo ugodnejše pogoje za mirovno pogodbo.

Že 2. oktobra je ministrski predsednik Malinov pripravil carja na odpoved. Hotel je odstraniti Ferdinanda brez prelivanja krvi. Do petih popoldne 3. oktobra je dal carju rok, da napiše odpoved. Po tej uri je prosil Malinov dvakrat za sprejem, pa ga ni dobil. Ob šestih je odšel v dvor brez dovoljenja. Car ga je sprejel izredno razburjen in mu začel naštevati svoje zasluge. Malinov ga je

prekinil in zahteval podpisano odpoved. Smrtno bled jo je Ferdinand izročil. Malinov jo je zložil in vtaknil v žep, komaj zadržavajoč smeh. Nato je zahteval, da Ferdinand proglasi svojega sina Borisa za naslednika. Ko je vstopil Boris, ga je nagovoril Malinov z besedami: »Dovolite, da Vas jaz prvi pozdravim kot bolgarskega carja Borisa!« Nato mu je takoj podal ostavko, pa ga opomnil, da je ta ostavka gola formalnost, ker korist države zahteva, da se vlada v tako težavnem času ne sme spremeniti. Ko mu je car Boris izjavil svoje zapanje, je pozval Ferdinanda, naj se v dveh urah pripravi na odhod. Zaman so bile vse Ferdinandove prošnje, da bi smel ostati v Bolgariji. Ob enajstih ponoči se je pripeljal Malinov na kolo-dvor, dovolil carju Borisu, da spremlja z njim očeta do prve postaje, in nato dal znak za odhod. Ferdinand se je z besedami: »Preganjate me kot steklega psa,« ločil od Malinova in odpeljal v Nemčijo, kamor mu je sledil tudi dr. Radoslavov.

Čez leto dni, 6. oktobra 1919, je prevzel vlado genialni voditelj Zemljedelske stranke Aleksander Stambolijski. Hotel je veliko Jugoslavijo z Bolgarijo. Z velikimi davki je obdavčil vojne dobičkarje in upokojene visoke častnike ter uradnike, kmetom in delavcem pa jih znižal in jih podpiral iz državnih sredstev. Po vaseh in manjših trgih je zgradil nad tisoč nižjih gimnazij, da bi dvignil prosveto bolgarske vasi. Sprejel je zakon o »trudovati povinosti«, ki je določala, da mora vsak Bolgar od 20. do 40. leta, namesto da bi služil pri vojaki, delati eno leto za državo, ženske pa pol leta. Na ta način je zgradil 1347 km novih cest in popravil 1968 km starih, sezidal 250 vodovodov, 80 mostov, popravil 548 km, na novo pa zgradil 108 km železnic, izsušil 225 km² močvirja in skopal kanalov v dolžini 65 km.

Toda bolgarski velekapitalisti so ga vrgli s pomočjo Italije. V prevratu 9. junija 1923 so ubili Stambolijskega in vse voditelje njegove stranke, kar jih ni pobegnilo v inozemstvo, pa tudi okrog trideset tisoč kmetov in delavcev. Od tedaj vlada v Bolgariji Makedonci, vse vlade pa iščejo oporo v Italiji. Zemljedelska stranka se je sicer zopet opomogla, pa je razbita v več skupin. Šele v najnovejšem času zopet zmaguje v njej duh Aleksandra Stambolijskega. Zato so tudi druge stranke prisiljene iz strahu pred naraščajočo močjo zemljedelcev, ki se zedinjujejo, da se približujejo Jugoslaviji in da vodijo bolj slovansko politiko kot doslej. Dal Bog, da bi se kulturne, gospodarske in politične vezi med Bolgari in nami vedno bolj utrjevale!

I Z A N A T O M I J E

Dr. Janez Plečnik

O razpustnikih in zlepnikih.

Opozorili smo na to, da je (skoraj) vsaka sirotka (sérum) »sovražna« (do neke mere) proti tujim rdečim krvnim telescem: ona jih ali razpusti (hemolizira) ali pa jih zlepi, skupčka (hemaglutinira); ona ima torej razpustnike (lizíne) ali pa zlepnike (aglutinine) oziroma ima oboje. Ti ventavci rdečih krvnih telesc so kemični spojki in dejavajo (nekam) kot kvasniki. Vse to nam je danes že znano.

Skušnje pa še učé, da so še drugi in prav številni in prav raznoteri ventavci (Abwehrfermente) v vsaki sirotki. Preveč tuje ti to ni, ako pomisliš na slatine (kisle, mineralne vode): ena voda se ti zdi taka slatina pa vendarle so v njej prav raznotere soli (kemični spojki) — tako: bromov natrij, klorov natrij, klorov kalij, klorov amonij, klorov litij, klorov magnezij pa še — žvepleno kisli natrij, kalij, kalcij, stroncij — arzen — bor —. Tako (nekako) torej, kot so prav raznotere soli razpuščene v slatinah, tako so prav raznoteri razpustniki in zlepniki razpršeni v (katerikoli) sirotki.

Vemo, da so rdeča krvna telesa celice. Pa skušnje kažejo, da je (skoraj) vsaka sirotka »sovražna« (skoraj) proti vsaki tuji (iz tujega telesa) celici. Sirotka ima torej (tudi) razpustnike in zlepnike za celice tujih jeter, tujih ledvic, tuje kože, tujega živčevja... Grk označa celico kot kytos (cýtos), pa torej govóré, da ima sirotka v sebi zbrane (kar sploh) »razpustnike celic« — torej »citolizíne« in da ima sirotka zbrane v sebi (kar sploh) »zlepnike celic« — torej »citaglutinine«.

Vseskozi govorimo o vsiljeni (parenteralni) prebavi, pa so le-oni pojavi (zlepljanje in razpuščanje celic) kar umevni. Bravec ve (Mladika 1928, 452; 1932), da so vse celice telesa hčere ene matere ter torej vsaka celica zna vse, kar je treba za živetje; bravec ve, da se celice — v teku življenja — poraznoličijo pa da (v kasnejšem življenju) ni (vsaka) celica preveč dobro zmožna za vsakega opravek. Še smo povedali, da celica cimi sokove (kvasnike), ki razpuščajo vžitke. Nič iznenadnega torej ni, ako vsaka (telesna) celica storja (po svoje) tudi kvasnike; še bo umevno pómnjivemu in premišljivemu bravcu, da (vse) telesne celice izcejajo kvasnike (v močni meri tudi) v kri ter da dobimo torej prav v krvni sirotki (vse mogoče) kvasnike. (Predvsem) krvna

sirotka je torej, ki presnavlja (tujke) pri vsiljeni prebavi.

Sirotka presnavlja in prebavlja, dokler je v telesu (v žilah). Skušnje pa učé, da sirotka (dokler ne zgine) prebavlja tudi v ne telesa, torej tudi, kadar jo presnamemo v katerikoli posodo (in vitro).

Žive majhnobe (mislimo posebej na bakterije; Mladika 1932) so tudi celice in so živalskemu (torej tudi našemu) telesu tuje celice. Skušnje učé, da je sirotka »sovražna« proti majhnobam, da sirotka zleplja in razpušča majhnobe, da so tudi razpustniki in zlepniki bakterij v sirotki; pravijo torej, da so bakteriaglutiníni in bakteriolizíni v sirotki. Bakterije so celice pa je umevno, da pravijo: bakteriaglutiníni in bakteriolizíni spadajo med citolizine, med citaglutinine, da spadajo torej med zlepnike in razpustnike celic.

Majhnobe so žive celice samotnice (so monocelularne živine; Mladika 1931, 457) pa je umevno, da poginejo, kadar jih razpustniki razpusté. (Take usmrčene, razpuščene bakterije nas seveda ne morejo več opoganiti z nalezno boleznijo.) Razpustniki bakterij so torej usmrtiljivi (Caf) za bakterije, ti razpustniki so torej usmrtiljivci majhnob.

Pravijo, da ti razpustniki bakterij, da te za bakterije usmrtiljive tvarine so — baktericídne substance. [»Bakteriociden« je zloženka. Znano ti je, kaj »bakterij« pove. »Cído« je v zlahti s »caedo« (cédo), ki pomeni: ubiti, umoriti, usmrtiti. — »Parícida« je precej obče znana zloženka pri nas. »Paricida« je (predvsem) tisti, ki usmrti lastnega (sorodnika, posebej še) očeta. J a n e z Š v a b s k i, nečak Rudolfa I. Habsburškega, je umoril (1308)

Jesenski večer. (Fot. Fr. Krašovec.)

lastnega strica, kralja Albrehta. Zgodovina mu je nadela priimek Janez Parícida.]

Povedali smo, da je mera (silnost, gostota, krajnostna meja) zlepnikov in razpustnikov rdečih krvnih teles v vsaki sirotki druga. Prav taka je tudi z zlepniki in razpustniki katerihkoli »citolizínov«, taka je torej tudi z zlepniki in razpustniki majhnob (bakteriolizíni). Torej: jaz imam v krvi zlepnikov majhnob legarja (*bactérium týphi*) 1:40, zlepnikov majhnob kolere 1:20, majhnob griže (*dysenteria*) 1:10 — ti pa jih imaš: 1:400 — 1:30 — 1:5. Poskušajo pa to takole: Najprej odredíjo (*aufziehen, züchten*) majhnobe (postavimo one) legarja na primernem odrejalíšču (*Erziehungsanstalt; Nährboden*) — postavimo na krompirju. Povedali smo že letos, kako si priskrbé (*gewinnen*) táko odrejo (*Auferziehung; Kultur*), in povedali smo, da se zbori majhnob pokažejo (čez nekaj dni) kot naselbe (kolonije) na odrejalíšču (na krompirju. Mladika 1932, 223). Poberejo (s platinsko žico) te naselbe in jih raztepejo in razpršé v vodi. Razpršina (*Emulsion*) bakterij v vodi nastane pri tem in (prej čista) voda postane (rahlo) motna. Damo te razpršine, te zmočene (*trüb*) vode 10 kapljic v to poskuševalnico, 20 kapljic v drugo, 30 kapljic ... v tretjo, četrto ... poskuševalnico. Dokanemo eno kapljico (moje, tvoje ... sirotke) v vsako teh poskuševalnic pa opazujemo, ali se razpršene majhnobe skupčkajo, zlepijo (*agglutinírajó*) ali ne. Vajeno oko spozna to skupčkanje kar brez posebnih pripomočkov: (prej) enakomerno zmočena razpršina se (do neke mere razbistri (*klar werden*)). Ne odnehajmo!

Moja sirotka — postavimo tako — ima danes (!) krajnostno mejo (*Grenzwert; titre*) zlepnikov za majhnobe legarja 1:40. Poskusimo in poiščimo krajnostno mejo še enkrat po dveh tednih: pa krajnostna meja bo takrat — postavimo tako — 1:400. Torej: zlepnikov se je zbralo v meni v teh dveh tednih desetkrat več. Porečemo torej: mera zlepnikov je (v vsaki sirotki druga, pa je tudi) v isti sirotki ob vsaki dobi druga. — Naj bravec ne postaja plašen pri sledečih stavkih; le dozdevno se bomo umeknilí, v resnici pa ostanemo pri naši zadevi.

Govorili smo o majhnobah legarja. Legar je nalezna bolezen in obolimo za legarjem, kadar majhnobe legarja zaidejo v našo kri (telo). Legar (*tífus*) traja nekam štiri tedne. Po vsem, kar smo dosedaj reševali, gre pri »bolezni« legarju za »boj« med celicami našega telesa in majhnobami. Pa skušnja kaže, da je zlepnikov majhnob legarja (v splošnem) tem več v krvi, čim dalje bolehamo za legarjem. Recimo to še takole: telo (njega ce-

lice) nareja več in več ventavcev bakterij, čim dalje je telo v »boju« z bakterijami. (Vse to seveda le do neke meje.) Storimo sedaj tole skušnjo. Vsíknimo (vbrizgnimo; injicírajmo) nekaj majhnob legarja v kožje zdravega človeka. Zlepniki v sirotki tega zdravega človeka naj imajo — postavimo tako — krajnostno mejo 1:10. Glej — krajnostna meja le-teh zlepnikov bo skočila po dveh, treh dnevih na 1:100. Silnost zlepnikov bo tako narasla, pa naj vsiknemo žive ali mrtve majhnobe (legarja) — očividno je torej, da silnost, da množina, da obilje ventavcev naraste pri vsiljeni prebavi majhnob. Naraste pa zgolj silnost zlepnikov, ki skupčkajo majhnobe legarja, ne naraste pa silnost zlepnikov majhnob kolere, griže ... rdečih krvnih teles. Zgolj poposebljeni (specifični) zlepniki so se torej tvorili po vsiku (*Injektion*) majhnob legarja. — Še storimo take skušnje z majhnobami kolere, griže ... pa vsi odgovori (rezultati) bodo enaki: telo pomnoži ventavce po vsakem vsiku in pomnoži ventavce zgolj proti tistemu zoprniku (majhnobam), ki smo ga vsiknili v kožje. Porečemo torej: majhnobe so zoprniki (*antigeni*), ki rodé (sami proti sebi) ventavce (*protitelesa; Antikörper*) v našem telesu. (Auch heute kann man »Antigen« noch nicht besser definieren als eine Substanz, die spezifische Antikörper erzeugen kann ... Prof. Hans Schmidt: Fortschritte der Serologie, 1933. Theodor Steinkopf.) Tako torej z bakterijami. — Še poskusimo!

Postavimo, da imam (jaz) zlepnikov rdečih krvnih teles kunca v krajnostni meji 1:10. Vsiknem si nekaj krvnih teles kunca v kožje pa bo — čez nekaj dni — le-onih zlepnikov v (moji) sirotki 1:100. Še poskusimo. Postavimo, da ima moja sirotka zlepnikov jetrnih celic kunca zbranih v krajnostni meji 1:5. Vsiknem si nekaj jetrnih celic od kunca v kožje pa bo — čez nekaj dni — le-onih zlepnikov 1:50 zbranih v (moji) sirotki. — Vrstimo poskuse, menjavamo zoprnike pa kar skozi dobivamo enake odgovore: (naše) telo naredi proti vsakemu zoprniku svoje, poposebljene ventavce in nareja teh ventavcev tem več, čim večkrat ima z zoprniki opraviti. (Vse to seveda do neke usojene meje.) Pravijo, da »privadijo« telo na tako vsiljeno prebavo zoprnikov: da (specifično) »imunizirajo« telo proti (tem ali onim) zoprnikom.

*

Že smo opozorili na to, da prirodar ne odgovarja na vprašanje: zakaj? Prirodar odgovarja le na vprašanje: kako? Že smo opozorili, da pri-

rodar ne ve »bistva« pojavov. Prirodar »raz-laga« in »raz-klada« pojave, ki so »nejasni, nerazloženi« zgolj tako, da jih primerja z »bolj jasnimi, bolj znanimi«, torej tako, da raz-loži, da raz-klada nejasne pojave v bolj jasne, bolj znane, (bolj) vsakdanje. Tudi sedaj storimo tako.

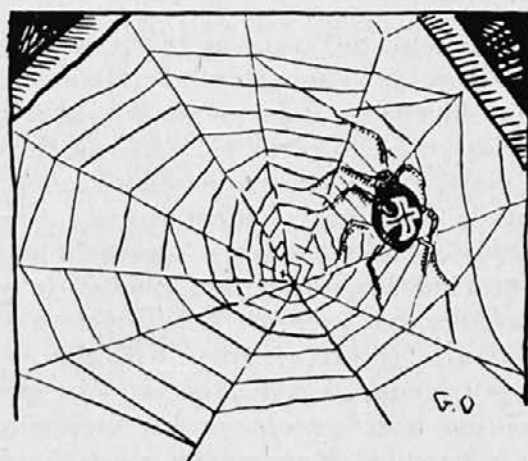
Obče znan in torej povsem (?), jasen zakon prirode je, da »zdravi« udi (do neke meje) zmóčnijo, kadar močnejše delajo, kadar več delajo, kadar opravljajo težja in težja dela. (Predvsem) bedra zmóčnijo tekúnu, (predvsem) lehti zmóčnijo kovaču. — Še en obče znan zakon. Prizemljika požene več vejičja — pritlešne veje so gostejše in močnejše — prizemljikovina močnejše ozeleni, ako porežeš, posekaš, polomiš vršičje pa sploh vršnje dele. Vidiš to pri katerikoli meji. Pa tudi narobnost je obče znana: odloči, pokosi, oškrbljaj, odvzemi, okrajšaj, odguli, odtrgaj, otrebi, ostrži, odrgni, odčesni, oskrbi, opuli, odstrani, odstriži, odbij, odkreši, od... pritlešno vejičje pa vršnji deli močnejše poženejo. Še eno! Vihar odlomi smreki vrh in glej — nova sila šine v prvo podvršno vejo: vzpne se, iztegne se in se pomakne v vrh sam. Tako nekako je, kot bi zakvartal, zapil, zamotocikliral, zapolitiziral, zaavtomobiliziral, zababil... najlepši kos posestva; sosedje bi se polastili tvoje zemlje — ti in tvoj rod bi »oslabel«, bi zaostal — sosed bi se pa povzpел in zmóčnil (Weigertov zakon).

P. Ehrlich si predstavlja, da tako nekako je tudi s celicami telesa. Celice telesa so očesu res majhne; pravo v pravem so pa vendarle kot vasi, kot mesta, kot velika mesta. Celica je iz živí (protoplazma); živ je zgrajena iz beljakovinstih drobcev (molekul) in vsak drobec je živ in opravlja svoje posebne posle. Male majhnobe (mikrokókus) so zložene iz (nekam) 1000 drobcev. Majhnoba influence ima (nekam) 10.000 drobcev. Telesne celice so pa nekaj tisočkrat večje od majhnob. Ti drobci so beljakovine in beljakovinskih vrst je v bilijone (Mladika 1930, 460). Ti drobci so »živi«; menja večnosti med temi drobci je, kar označamo kot »živetje« (Lebensvorgänge). »Bolezen« je menja večnosti (energije) med tujki in celicami oziroma drobci celic. Pa je torej umevno, da pride do menje večnosti med temi tujki in temi drobci pa med onimi tujki in onimi drobci (celice). Majhnobe so živi tujki. Pa je umevno, da te majhnobe »žró« (predvsem) te celične drobce, druge majhnobe »žró« druge celične drobce. Porečemo kar sploh, da vsak »zoprnik« (kemično) kviri, uničuje, da vsak zoprnik »žre« tiste celične drobce, ki so n j e m u najlaže dostopni. Umevno je — Ehrlich pravi tako —, da celice porajajo

(produzieren), nadomeščajo (regenerieren) in nalégajo (ausbrüten) predvsem tiste drobce, ki jih (ta ali oni zoprnik) predvsem uničuje. Konec koncev tako porajanje nekam zdivja; tako zdivja, kot zdivja vršičje ali prizemljikovina v meji, ako jo neprestojno dražiš in porezavaš meji pritlešne oziroma vršne vejice. Zoprniki (tujki, majhnobe), ki zaidejo v naše telo, »napadejo« celice telesa. Zoprniki »poščipljejo« torej neke drobce od celic — vsak zoprnik poščiplje, prekvasi (pojé) seveda predvsem tiste drobce, ki n j e m u prijaajo. Zoprniki nekam ličkajo in robkajo celice — pa celice (dokler so žive in močne) urneje in urneje nadomeščajo obrobkane drobce. Celice napravijo ob kraju toliko teh drobcev, da se drobci kar sami luščijo od celic in odpadajo v kri (sirotko). Pride torej čas, ko zoprniki zadenejo na te drobce že v krvi, torej preden še dosežejo celice same. Ti drobci tudi »živé«, ti drobci tudi prekvašajo, presnavljajo zoprnike. Ta boj med zoprniki in telesnimi celicami se torej ne bije več v celicah in ne tik ob celicah — ta boj se bije kar v krvi.

Primerjali smo celice z (velikanskimi) mesti — pa torej ni bojov v mestih samih — bojne poljane so daleč vne mest. Gre le za to, da naše celice ostanejo dovolj močne in da porajajo dovolj (primernih) drobcev, ki odpadajo v kri in ki bijejo boje z zoprniki v krvi in ti boji so prav res boji za (naše) življenje in smrt. Pa je umevno, da imamo v takih dneh nadmerno (übermäßig) ventavcev v krvi, da jih imamo 1:400, 1:10.000... dasi jih imamo sicer (postavimo tako) le 1:10. — Umevno je še, da se celice »navadijo« narejati ventavce, ako so imele že nekajkrat take boje. »Navadimo« se torej na (neke) bolezni, ako smo jih že kdaj (ali večkrat) preboleli, tako da ventavci ventajo zoprnike, še preden se celica dobro zave, da so zoprniki v telesu.

Celica ima željo, da vzdržuje (do neke mere) dobrohotno medsebojščino s sosedami. Ehrlich

pravi, da tisti del celice, ki skrbi za to medsebojščino, je veljaški del (Leistungskern) celice. Primerjali smo celico z vasjo, mestom, državo. »Kultura« in »civilizacija« naj hodita to ali ono pot: (solnce in) kmet, torej tisti, ki obdeluje zemljo in skrbi za prehrano človeštva, je veljaški del človeštva. Pa ta veljaški del vendarle ni vse — rovnica in plug vendarle nista vedno vse — vendarle je treba tudi človekov, ki so drugih, posebnih spretnosti — treba je rokodelcev, uradnikov, učnikov, policajev... Tako tudi pri celici — treba je (posebnih in poposebljenih) drobcev, ki nas ščitijo. Dosti raznoterih vrst takih drobcev je treba, saj (močno raznotere so potrebe celice in) dobro raznoteri so zoprniki. Pa Ehrlich pravi, da so ti drobci (pristrani, stranski, pristavkast) podružni celični obrodki (Seitenkette; Rezeptor). Veljaški del (kmet — telo celice) skrbi za dobro medsebojščino; podružni (celični) obrodki pa čujejo nad veljaškim delom (celica ima lizine, aglutinine in sorodne ventavce).

*

Bravec je bral napisane vrstice in je tudi razmišljal o njih. Videl je, da nekaj je v nas, kar je res »naše«, in je videl, da (skoraj) vse, kar je krog nas, je — tujek za nas; opazil je, da smo v neprestojni menji večnosti s tujki, da smo torej s tujki v neprestojnem »boju«. To velja za poedinca, velja pa tudi za družino, za združbo, za narod, za državo. Ta »boj« je to, kar (mi) označamo kot živetje (Lebensvorgänge). Ta boj je časih lahek, (skoraj) neopazen; ta boj pa časih res »divja« in je opazen tudi nepaznemu. Bijemo pa ves ta boj neprestojno in dobesedno na življenje in smrt. Ta boj je neprestojno nevaren in vemo, da ob kraju boja prav vsak podleže. Naj te tako znanje ne napravi ne prešernega, ne samozavestnega pa tudi ne pobitega, žalostnega, plahega; prav posebej naj te pa ne spelje v maščavo.

Ne tajimo, da zdravnik ne bi bil že kdaj porinil bolnika, ki je »visel« ob robu življenja, preko tega roba. Imamo pa dobrega znanca, ki trdi, da so kuharice več nego zdravniki spravile človekov na »oni svet«. Mi verjamemo našemu zancu. Pristavljamo le — in prav poudarjamo to —, da mažači so tudi iz hiše Charonove. Opozorili smo, da zdravniki dandanes razmišljajo (skoraj) le o vsiljeni (parenteralni) prebavi. Temelj zadeve ni napačen zgrajen in je precej trden. Uporabnost skušenj pa je (za enkrat) malenkostna in je uporaba spoznanj (do neke mere) nevarna tudi v rokah večšega zdravnika. Prav v teh mesecih pišejo

precej o bčelnem strupu, ki da dela — pri njega vsiljeni prebavi — ventavce proti skrnini (Rheuma). Trdijo, da bčelni pik — torej bčelna strupnina, vsiknena v kožo (kri) — tako spremeni sirotko, da skrninasti ozdravi od svoje bolezni. Nimamo lastnih skušenj o tej zadevi ter torej ne trdimo, da je ona navedba resnična, pa seveda tudi ne prerekamó istinitosti one navedbe. Ne kličemo torej: ne verjemite! Opozarjamo: pazite se! Prof. C. Wegelin (patološki anatom v Bernu) je letos videl, preiskal in opisal tale pripetljaj. Bčela je pičila 40letnega, zdravega cestarja. Pičila ga je v kožo na vratu (torej ne v sluznico v grlu, v vratu, v goltu). Pri priči so mu izpuknili želo. Kožo na vratu je jelo nagloma otekati in krvni podplutki in lise so se pohiteč pokazale v kožo po vsem telesu; 20 minut (!) je poteklo od pika pa je bil mož mrtev — zadušilo ga je. (Mladika 1928, 102.) Mati, hči in nečakinja tistega cestarja so povedale, da tudi one močno obolijo po bčelnih pikih. Wegelin je zbral podobne pripetljaje, kolikor jih je točno opisanih po knjigah, jih premislil in trdi, da taki pripetljaji niso prerediti. Wegelin še opozarja na (znano) dejstvo, da bčelarji močno odgovarjajo spomladi na pik bčel, da se v letnih mesecih »navadijo« na pik ter da bčelarji (skoraj) več ne odgovarjajo na pike v jeseni. Ta privajenost pa urno zginja v (mirnih) zimskih mesecih.

Pravimo torej: pazi se! — vse ni za vsakega. Rajnki E. Hofmann je poučeval (na Dunaju) zdravnike o zdravniških izvedeniških opravkih pri sodišču. Hofmann je učil: »Ne oddajajte mnenj na podlagi 'znanstvenih' dognanj. Ne govorite: to je znanstveno utemeljeno, to je znanstveno nezpodbitno res — govorite zgolj to, kar prav res — je res.«

NOVE KNJIGE

Letošnje Mohorjeve knjige. Največja in najstarejša ljudska založnica, Mohorjeva družba, je podarila svojim udom letos zopet šest knjig, ki obsegajo skupaj nad 47 pol. Le pri še vedno visokem številu udov (46.704 ob tisku koledarja) je mogoče dati toliko berila za udnino 20 Din. Njeni člani ji bodo pač hvaležni, da pridejo v dobi te gospodarske stiske tako poceni do sester zares potrebnih knjig.

Mohorjeva družba je svojemu načelu: »pouku in zabavi«, ki sicer starinsko zveni, a je vekovito in ostane, ostala zvesta. Dala je dve leposlovni deli, dveje povesti: Matija Malešič, Izobčenci, in Dörfler-Pucelj, Mutasti greh. Prva je izvirna domača povest, vzeta iz Bele Krajine, socialna, v marsičem slika današnjih dni, zato je povsem sodobna. Mohorjeva daje mnogo izvirnih del; njena zasluga je, da prinaša malo prevodov, v tem se odlično razlikuje od pretežno vseh naših današnjih založb. Tudi Dörflerjeva povest (Die stumme Sünde je prav za prav zamolčani greh, ne mutasti v pomenu učbenikov) je prišla šele naknadno v redno publikacijo, ker so člani želeli več leposlovja. Zato pa je vsebino napovedane knjige »O davkih« sprejel Koledar.

Poučna oziroma prosvetna stran je pri Mohorjevih knjigah pod vplivom časa danes bolj razvita, kakor je bila koj sprva. Letos sta izšli Jetika dr. Franca Debevca, izredno važna ljudska knjiga, o kateri se strokovnjaki zelo pohvalno izražajo in ki bo mnogo koristila, ker bo zdrave učila in bolne vodila, in pa Naše morje, zemljepisni, zgodovinski in umetnostni pregled naše obale, ki so ga spisali strokovnjaki dr. Valter Bohinec, profesor Silvo Kranjec in dr. Karel Dobida. Knjiga je bila za nas, ki na morje vobče skoraj ne mislimo, zelo zelo potrebna, da se svojega bogastva vsaj zavemo.

Verskim potrebam služi življenje svetnikov, nadaljevanje kritične izdaje po zgledu drugih narodov, in pa mnogi članki v Koledarju. Ta je resnično že postal sistematična kronika vseh dogodkov preteklega leta: verskih, političnih, gospodarskih itd. Smrtna žetev je majhen »hram slave« naših najboljših, čeprav pogosto skritih ljudi. Koledar hoče biti tudi vez z ljudmi preko naših mej, zlasti z izseljenci, govori pa — zelo primerno — tudi o Kolodvorskem misijonu.

Razen rednih publikacij je letos Mohorjeva izdala še četvero knjig za doplačilo. Med njimi je Gosarjeva Za nov družabni red brez dvoma najodličnejše izvirno delo sedanjosti o socialnih vprašanjih. — Krekovi Izbrani spisi (IV. zv.) pa imajo tako načelno in važno vsebino, da jo bo vsak kar užival. — Njene službe, izvirna povest Mare Husove, nenavadno močne pisateljske osebnosti, slika borbo dekleta, ki kljubuje

vsem težavam, dokler ne zmaga. — Kragulj, prevod Deželičevega romana iz dobe sv. Cirila in Metoda, pa odkriva vso bizantinsko skvarjenost one dobe.

Tako skuša Mohorjeva družba ustreči vsem potrebam našega ljudstva. Veliko delo je to. Kdor pogleda samo knjige, bo uvidel veliko kulturno in versko poslanstvo Mohorjeve in bo hvaležen ne le njej, ampak tudi požrtvovalnim poverjenikom, ki zberejo to veliko četo udov, ki omogočajo izvrševanje velike misije. Ocene posameznih knjig prinesemo v prihodnjih številkah.

Knjige Slovenske Matice za l. 1933. Naša znanstvena akademija, ki ima skromna gmotna sredstva in ponižen naslov »Slovenske Matice«, je za l. 1933 izdala tri knjige, dve znanstveni in eno leposlovno. Leposlovje izdaja prav za prav SM radi naročnikov in proti svojemu programu, ki je v prvi vrsti, boljje izključno, znanstvo. Da pa stavi na program prav taka obsežna dela, kot so bili Reymontovi »Kmetje« in je sedaj Leva Nikolajeviča Tolstega roman »Vojna in mir«, je čisto prav: zasebni založniki bi se le težko odločili za tako obširna dela. »Vojna in mir« je roman nepojmljive širine. Lani je izšla prva knjiga na 425, letos druga na 442 straneh, v prihodnjih dveh letih pa še dve knjigi približno istega obsega. Iz časopisov vemo, da je po Tolstem na programu Cervantesov »Don Quijote«. To je zelo razveseljiva obljuba. Ali se ne bi SM zavzela za objavo svetovnih pesniških del, ki pri zasebnih založbah ne najdejo milosti, kot n. pr. Byron (iz katerega ima nekaj prevedenega Griša Koritnik), Tasso, Ariosto, v prvi vrsti pa Dante. Za Dantega imamo zdaj pesnika — O. Župančiča in komentatorja — dr. Debevca. Če zdaj zamudimo priliko, smo jo najbrž za 50 do 100 let. — Znanstveni deli, ki sta izšli poleg romana, sta nadaljevanje prejšnjih letnikov. Dr. Iz. Cankar v letošnjem zvezku »Zgodovine likovne umetnosti v zahodni Evropi« obravnava gotško dobo, »čas, ki se med vsemi drugimi odlikuje po izredni umetnostni delavnosti in po velikanski, človeške moči skoraj presegajoči monumentalnosti svojih tvorb« (str. 169), ko je »duša srednjega veka vzplamtela s svojim zadnjim, a najvišjim in najbolj sijajnim plamenom« (str. 169), doba največjega ubožca Franciška Asiškega in največjega srednjeveškega filozofskega sistematika Tomaža Akvinca, čas Danteeve »Božanske komedije«, »ki je po svoji formi in vsebini pesniška paralela gotski katedrali« (str. 173). Največ prostora zavzema v letošnjem zvezku seveda obravnavanje arhitekture, v prvi vrsti cerkvene, dasi seveda gotške forme niso bile omejene le nanjo. Umetnostno vodstvo ima v dobi gotike Francija. Pri skulpturi pa imamo poleg orisa o razvoju kiparstva v francoskem stilnem območju oris odličnih umetnin gotike v Italiji, ki je tudi v slikarstvu dala znamenite umetnike gotike (n. pr. Cimabue, Giotto), vse znamenja, ki napovedujejo skorajšnje umetnostno vodstvo Italije v dobi renesanse. Cankarjevo delo je neoporečno na svetovni znanstveni višini. — E. Spektorski je letos izdal II. zvezek svoje »Zgodovine socialne filozofije«. Prvi zvezek je obsegal stoletja do 19. veka, letošnji pa razpravlja o socialni filozofiji 19. in v začetku 20. stoletja. Tako je delo zaključeno. Kakor nismo n. pr. za Reymontove »Kmete« dobili obširne strokovne ocene, take ocene še tudi Spektorski ni dobil, a upam, da jo dobi letos. Letošnji

zvezek odgrinja skrivnosti z obraza 19. veka in naših desetletij 20. stoletja in je zato dvakrat aktualen in zanimiv. — Ne morem si misliti slovenskega izobraženca, ki bi ne imel vsaj za svojo dolžnost, če ne za notranjo potrebo, da si naroči knjige Slovenske Matice. Knjige so na taki znanstveni in umetniški višini, da smo od srca veseli Matičnega dela. Smolej Viktor.

Levstikov zbornik. Uredila Janez Logar in Anton Ocvirk. Izdal in založil »Slavistični klub« na univerzi v Ljubljani. Strani 417. Ljubljana, 1955. — Knjiga, ki je bila določena, da izide za stoletnico Levstikovega rojstva, se je nekoliko (za dve leti!) zakešnila, kar pa ji ni v škodo. Je bogata knjiga s krajšimi in daljšimi prispevki različnih pisateljev, slušateljev slavistike na naši univerzi, o Levstiku, ki je bil »pravi preoblikovalec literarnih osnov svojega časa, prvi slovenski literarni kritik, prvi narodni ideolog in prvi programatik slovenstva, zrel in v nazorih dognan politični člankar, prvi učitelj slovenskega pripovednega jezika« (str. 111). V zborniku je na prvem mestu disertacijska razprava A. Ocvirka »Levstikov duševni obraz«. Radi teze avtorjeve disertacije se je že vnela polemika, a tu ni mesta za obširnejše razpravljanje. Podal bom le glavne obrise disertacije in drugih priobčenih razprav in nekaj drobnih kritičnih opomb. A. Ocvirk najprej očrta oblikovanje Levstikove osebnosti, tuje vplive na to oblikovanje, svetovni nazor, značaj, razvoj v patoložnost i. dr. V poglavju »Levstik ustvarjalec«, ki je v razpravi najboljše, analizira njegovo delo v liriki in prozi, v naslednjem poglavju »Levstik literarni kritik, narodni ideolog in znanstvenik« pa njegovo delo na literarno kritičnem, narodno političnem in znanstvenem polju. V »Opombah« je navedena bibliografija. Na nekaterih mestih razprave je preveč vidno prizadevanje avtorja, da bi kak pojav nategnil na kopito svoje doktorske teze. Da iz Levstikove »v dve smeri raztrganega narave« poteka »brez dvoma fragmentarnost njegovega dela« (str. 15), se mi ne zdi tako brez dvoma, če pomislim na njegovo osamljenost in prezaposlenost na tolikih različnih poljih. Če je stavek, da se Levstik »ni nikdar določneje izrazil proti katoliški veri«, v logični zvezi z naslednjim, da je bil Levstik svobodnjak, »ki že v zgodnji mladosti ni več verjel v vražce« (str. 27), bi se katoličan lepo zahvalil za to ugotovitev. A. Ocvirk operira z zelo ohlapnimi pojmi, zlasti svobodoumnost ima pri njem raztegljive meje. Zlasti pa Ocvirk na noben način ne more z razumevanjem dojeti Levstika kot realista, njegovo fantovstvo, kmečko neposrednost in prirodnost. Tako n. pr. išče osnov za njegove boje Franjine dobe v neizživeti erotiki, v razklanosti med čuvstvenim in umskim izživljanjem, dasi so bili vzroki teh sporov (l. 1869—72) prej materialne kot psihične narave. Da na šestih straneh priobčuje Levstikov dnevnik o koleri in vremenu iz časa, ko Levstik sicer ni bil aktiven nikjer, o »Martinu Krpanu« pa govori na štirih straneh, se mi ne zdi pravo razmerje. Včasih Ocvirk sam sebi ugovarja, n. pr. pri oznaki Levstikove proze (str. 66) piše: »Levstik nikjer ne idealizira«, takoj na naslednji strani pa pravi: »Njegova proza je ... snovno in oblikovno idealizirana«. Tudi Levstikovo literarno kritično, politično in znanstveno delo je Ocvirku fragmentarno radi Levstikove notranje raz-

klanosti, kot da stvarne razmere, sodobnost, soljudje nič ne vplivajo na še tako samoraslo osebnost. Pogrešam točne oznake realizma, da bi mogel ločiti »Levstikov naivni realizem« (str. 92), »dosledni realizem« (str. 92), »prirodni realizem« (str. 93) itd. Te podrobnosti in druge sporne točke pričajo, da je ostalo v razpravi marsikaj nejasnega in še problematičnega, a priznati je treba Ocvirku, da v slovensko literarno zgodovino prinaša novo metodo proučevanja človeka, ki hoče »dognati predvsem osrednjo žariščno točko duševnosti in ga šele od tu pregledati v celoti« (str. 12). — Druga, poleg Ocvirkove najdaljša razprava v zborniku je »Levstik v boju s prvaki«, podrobna opisna, sintetična studija, ki jo je prispeval J. Logar. Podrobno opisuje vse Levstikove boje s staroslovenci od prvih udarcev do nastopa skriptorske službe v licejki, boje za svobodo kritike, za slovenski politični list, proti patriarhalnemu političnemu monopolu slovenskih »prvakov«, za načelnost in poštenost v slovenski politiki itd. V tej jasni podrobni razpravi spoznamo obraz slovenske politike od 50tih do 80tih let preteklega stoletja. Tako se Logarjeva razprava, ki ima središče v prikazovanju Levstikovega političnega dela, lepo dopolnjuje z Ocvirkovo, ki je v prvi vrsti opis in oznaka Levstikovega leposlovnega dela. — Poleg teh dveh razprav, ki zavzemata dve tretjini knjige, so v zbornik prispevali krajše članke še: Fr. Jesenovec o snovanju lista »Slovenski jug« l. 1867, Marja Borštnikova studijo o odnosih med Levstikom in Ernestino Prešernovo, B. Merhar o Levstikovem razmerju do Stritarja, E. Kernčeva članek »Levstikov odnos do Kopitarja in Vuka«. Vse razprave so dokumentirane z navedbo literature. Zbornik zaključuje bibliografija, ki v kronološki zapovrstnosti podaja seznam Levstikovih tiskanih spisov in spisov o Levstiku. Sestavil jo je S. Bunc. — »Levstikov zbornik« je prva knjiga, ki so jo dijaki slovenske univerze od ustanovitve do danes napolnili s samostojnimi razpravami in izdali kot plod samostojnega znanstvenega dela. Tembolj sem vesel, da so jo izdali slavisti, ko iz raznih vzrokov spé »Razprave DHV« in »Časopis JKZ«. Zbornik je okno v Levstikov čas. Smolej Viktor.

N A Š E S L I K E

Vlastimil Hofmann: Poljska mati. Te prijazne podobe menda ni treba razlagati. Sodi v tisto takó številno skupino narodnostno označenih kmečkih Madon, ki jo Slovenci poznamo zlasti po Gasparijevih delih. Gališka kmetica sedi ob trhli lési s spečo deklico v naročju, ob straneh ji pa stojita fantka: eden gode na gosli, oni bo zaigral na pastirsko piščalko. Madona v podobi revne kmetice je nagnila glavo kakor od globoke žalosti, enak je tudi izraz obeh dečkov. Otožnost je razlita po vsej sliki. — Znani poljski slikar Vlastimil Hofmann je naslikal to delo leta 1910 in ga je kupila tedanja avstrijska Moderna galerija na Dunaju, kjer je slika nato visela dolgo vrsto let.

Aleksander Liezen-Mayer: Sveta Elizabeta — varuhinja revežev. Življenje sv. Elizabete Türinške je splošno znano. Rodila se je leta 1207 v Požunu kot hči ogrskega kralja in so jo še prav mlado omožili z deželnim grofom Ludovikom Türinškim, ki je mlad umrl na križarski vojni. Sv. Elizabeta je bila

tako dobrosrčna in usmiljena, da je ob hudi lakoti toliko razdala revežem, da ji je mož to prepovedal. Ko jo je nekoč presenetil, ko je baš nesla siromakom darila, mu je baje na rezko vprašanje, kaj nosi v naročju, odgovorila s pobožno lažjo: Rože. In — glej! Ko je razgrnila obleko, so bile v njej res same bele in rdeče vrtnice. Po moževi smrti jo je svak pregnal, morala je s svojimi tremi otroci bežati in prestala je mnogo hudega. Pa tudi v tem času in pozneje, ko so ji vrnili vsaj nekaj pravic, je pomagala zapuščenim, zlasti bolnikom, ustanavljala sirotišnice, bolnice in zavetišča za starce. S tem, da se jih je dotaknila, je ozdravila več slepih otrok. Umrla je leta 1251. Štiri leta po smrti so jo proglasili za svetnico in jo častimo še dandanašnji kot varuhinjo siromakov, zaščitnico zapuščenih in priprošnjikov bolnikov. — Slika, ki predstavlja svetnico, ko obiskuje ubožce in bolnike v njihovih revnih kočah, je delo znamenitega ogrskega slikarja Aleksandra Liezena-Mayerja, rojenega l. 1839 v Rabi. Bil je učenec slovitega zgodovinskega slikarja Pilotyja v Münchenu, kjer je pozneje postal sam profesor, dokler ga niso poklicali na umetnostno akademijo v Budimpešti. Liezen-Mayer je znan kot dober portretist in zgodovinski slikar. Naša slika je iz l. 1885 in visi v Budimpeštanski galeriji. — Življenjepis svete Elizabete je objavila Mladika v letniku 1931 na strani 391 in ga je napisal mons. Viktor Steska.

Edgar Maxence: **Molitev.** Tega slikarja je naš list že predstavil slovenskemu občinstvu z dvema slikama, ki sta iz istega idejnega kroga, kot je današnja. Prizor iz cerkve je podan, mlada žena v stariški severno francoski noši moli v kapeli, kjer skozi slikano okno pada pisana luč. Zato je slikar imenoval to podobo prav za prav: »Sinje cerkveno okno«. V enobarvni reprodukciji je seveda barvni čar slike docela izgubljen, vendar pa delo s svojo resnobno prisrčnostjo prav toplo učinkuje in posrečeno izraža tiho pobožno zamaknjenost.

Pleši, Marko, pleši...! V zapuščeni ulici starega mesta Perasta v Boki Kotorski je ujel fotograf zanimiv prizor. Cigana vodita dva plesoča medveda, za njimi se podé otroci. Podoba, kakor jih tudi pri nas pogosto vidimo.

SKLEPNA BESEDA

v l. 1935 k spisu »Zdravstvena vprašanja za družino in dom«.

Leto se je nagnilo h koncu in zaključiti moramo za letos tudi naša zdravstvena premišljevanja. Pregledali smo nekatere važne organske skupine in v kratkih obrisih vse, kar nam je v zvezi z njimi treba vedeti v vsakdanjem življenju. — Toda marsikaj je ostalo neobravnavano: živčevje, vse veliko poglavje duševnega ustroja in razvoja v zdravi in bolesni obliki; čutila — posredniki med zunanjim svetom in lastnim bitjem; smernice in pravila za blagodejno uporabo sonca, zraka, vode; obleka in stanovanje; pravilna skrb za bolnega člana družine. Vse to so poglavja iz zdravstva, ki globoko segajo v družinsko življenje. Prepričani smo, da delamo v korist družine in bomo zato v prihodnjem koledarskem letu začeli obravnavati omenjena vprašanja. Bog daj srečo! Dr. Malka Šimec.

POSEBNA SKRB GOSPODINJE

Gospodinja mora biti pri hiši res prav za vse. Povsod mora imeti svoje oko, za vse mora skrbeti, vse mora videti. Za hrano mora skrbeti družini, za obleko, za obutev, za stanovanje in pa še za nekaj — ali veste za kaj? Tudi za zabavo. Da, tudi tej nalogi se skrbna, dobra gospodinja in mati ne more odtegniti.

Zdaj smo v božičnih praznikih. Gospodinja je že vse pripravila, vse očistila in uredila, da bodo prazniki čim lepši in čim pripravnejši. Ribala je, prala, pekla, cvrla, na jaselce ni pozabila, tudi kadilo si je pripravila za sveti večer in za blagoslovljeno vodo je poskrbela. Ampak na zabavo družini v teh lepih dneh pa je najbrž le malokatera mislila.

Pa je tu sveti večer in so jaselce že v kotu in lučka brli pred njimi in ste že pokadili in tudi lepe božične pesemce ste že skupaj zapeli. Toda je ura šele osem, morda devet in je še tako dolgo do polnoči, ko greste vsi skupaj k polnočnici. In so odrasli sinovi in hčere, ki zvečer nočejo iti spat in čakajo po stari slovenski navadi bedé polnočnice, in je poleg njih tudi še mladi drobiž. Franček in Cenček in Micka, ki hočejo prav tako čakati, kdaj bo vabil zvon ob enajstih, in nočejo pred polnočjo v posteljo in jih k temu ne moreš siliti, ker si jim to veselje že vse leto obljubovala. In je tudi Silvestrov večer in zopet hoče vsa družina čakati novega leta in se ti zdi veliko lepše in veliko bolj krščansko in veliko bolj brez skrbi, če ga družina čaka doma, ko pa kje na kaki veselici ali celo v gostilni. In čeprav odidejo odrasli v to ali ono družbo, mladi drobiž je še vedno doma, ki tudi hoče in zahteva svojega veselja na ta lepi večer.

In potem so še sveti Trije kralji in še drugi praznični večeri, v katerih zahteva družina zabave zase: da bodo lažje počakali polnočnice, da se jim bo novo leto v veselju približalo, da jim zimski večeri ne bodo predolgi.

In zdaj si seveda ti, mati, da skrbiš za zabavo svoji družini. Nič ne pomaga izgovor: toliko imam že drugega dela, naj za to kdo drugi poskrbi. Prav, če bo kdo, ena skrb ti je s tem odvezta. Toda če nihče na to ne misli, se ti te skrbi ne moreš iznebiti. K vsemu drugemu moraš prevzeti še to skrb. Kaj hočeš; tvoja skrb je, da privežeš družino na dom. In če hočeš, da bo družina res rada ostajala doma, da se bo srečno počutila v domači hiši in v domačem krogu, moraš temu, kar je potrebno in koristno, pridati tudi to, kar je prijetno in zabavno.

Kaj boš torej preskrbel družini, da ji na primer na sveti večer ne bo dolgčas čakati na polnočnico. Samega petja se ti bodo naveličali, tudi pripovedovanje pravljic bo postalo dolgočasno, če ga bo le preveč. Kaj torej?

No, ni ravno težko odgovoriti na to vprašanje. Saj imamo razne igre, ki jih igramo ob takih časih. Skoraj v vsaki hiši imajo domine ali tombolo, ki zaposluje otroke lahko po cele ure. Seveda pa morajo biti zraven tudi zastavki, brez teh ni nič. Denarja otroci po navadi nimajo, pa je tudi bolje, če ne igrajo za denar. Zato pa razdeli mednje orehe, suhe hruške ali kake piškote. Tega malega izdatka se ti ne sme škoda zdeti. Morda imate tudi še kake druge igre, ki se dandanes že v takšni izberi dobé po trgovinah in ob katerih se tako prisrčno zabavajo otroci pa dostikrat tudi odrasli.

Da pa bo zabava še kratkočasnejša, moramo vanjo prinesiti spremembo. Naj bo ta sprememba v vsaki krščanski hiši, da poiščeš sv. pismo, zgodbe, evangelije, in naj otrok, ki najbolj bere, glasno prebere zgodbo iz sv. pisma, ki opisuje dogodek svetega večera. (Katera družina še nima Zgodb sv. pisma? Ti obširni, prelepi knjigi, polni podob, si naroči pri Družbi sv. Mohorja v Celju. Zaklad sta za več rodov pri hiši!) Sram nas je lahko vernih protestantov in drugih, kjer vsako nedeljo brez izjeme bere gospodar vsej družini sv. pismo.

Za nadaljnje razvedrilo imamo spet razne ročne igre, umetnije ali celó čarovnije, ob katerih nam bo čas le prehitro minil. Marsikatero teh iger in umetnij bodo znali že posamezni člani v družini, nekatere si je ohranila tudi mati sama še iz svoje mladosti v te težke dni. In da bo izbira še večja, vam podajamo med šalami nekatere take umetnije.

STEKLENA MERA NAMESTO TEHTNICE

Gospodinje bo gotovo zanimala nova, zelo praktična iznajdba za kuhinjo — steklena mera, ki se v marsičem razlikuje od raznih merilnih posod, ki smo jih dosedaj uporabljali po kuhinjah. Posebna prednost te nove mere je ta, da vsako živilo v njej ne samo natančno izmerimo, ampak ga obenem tudi že stehtamo.

Kakor kaže slika, je mera iz stekla in ima kaj praktično obliko. Z njo odmerimo in obenem odteh-

tamo tako tekoča kakor tudi suha živila. Zato nam lahko prav pogosto nadomešča tehtnico ter nas reši zamudnega tehtanja. Ker je priprava prozorna in opremljena s točnimi merami (v črtah in številkah), brez težav določimo natančno količino, treba je le postaviti mero na vodoravno ploskev, da stoji navično, in znotraj prečitati število gramov.

Mera je pripravna tudi za vlivanje in je pri dnu razširjena v precejšen podstavek, ki zabranjuje, da se tako zlahka ne prevrne. Razen omenjenih prednosti je nova merilna posoda tudi zelo higienska. Lahko jo lepo umijemo, medtem ko so pločevinaste mere kaj rade zarjavele. Vse dosedanje kuhinjske votle mere iz pločevine so bile nepopolne in nenatančne baš zato, ker so bile neprozorne; natančen pregled številke je bil nemogoč in posebno nezanesljive so bile mere manjših količin pri dnu.

Prav dandanes, ko si marsikatera gospodinja ne more kupiti točne tehtnice, je ta mera zelo dobrodošla, ker je vendar precej cenejša kakor tehtnice. Velja 48 Din. Pa tudi tam, kjer tehtnica na kuhinjski kredenci ali mizi nima prostora in jo je treba za tehtanje vsakokrat vleči iz omare, bo ta mera veliko pripomogla k zadovoljstvu gospodinje, ker jemlje mnogo manj prostora, delo z njo pa je enostavnejše, hitreje in prijetnejše nego s tehtnico. Kupiš jo lahko v vsaki večji trgovini, tudi trgovine z železnino jih navadno imajo.

S. H.

O KAKTEJAH

(Konec.)

Plemena in vrste.

Kaktej je mnogo plemen in nešteto vrst, ki so med seboj silno različne po zunanji obliki, po rasti, po cvetju, po zahtevah in po občutljivosti. Večji del so pa vendar toliko skromne in neobčutljive, da se dajo gojiti v sobi in na vrtu brez posebnih vrtnarskih pripomočkov, ako le nekoliko upoštevamo glavne potrebe glede sonca, zemlje, zalivanja in toplote v prezimovališču. Seveda so vmes tudi zelo občutljive, ki potrebujejo posebno ugoden prostor in oskrbo. Mnoge prav rade rastejo in cvetó, ko so še mlade. Druge pa je teže spraviti kvišku in do cvetja.

V naslednjih vrsticah so naštet le tista plemena in take vrste, ki so že preizkušene glede neobčutljivosti, glede dobre rasti, zlasti pa glede cvetenja. Za vrste nimamo še slovenskih imen. Imenovali smo jih torej tudi z latinskimi imeni, kakor so označene v vseh cenikih in po knjigah. Ta imena so mednarodna in po vsem svetu umljiva.

1. Šopasti kaktus (anhalonium). Prečudno kroglasti in radialno narezani stvori z dolgo korenasto korenino. Gojimo jih v ozkih pa globokih posodah. Ljubijo mnogo sonca. Priporočena vrsta: anhalonium Williamsi.

2. **Zvezdasti kaktus** (*astrophytum*). Prejšnjemu podobno pleme z debelim korenem v zemlji in brez bodic. Hoče mnogo sonca. Jako rad cvete: *astrophytum asterias*. Tudi *a. myriostigma* je zelo priljubljen.

3. **Stebrasti kaktus** (*cereus*). Zelo znano in razširjeno pleme, ki ima nešteto vrst in oblik. Večinoma ljubijo vroče sonce. Dobre vrste: *cereus Silvestrii*, ki je tako trd, da bi skoraj lahko prezimil na prostem; *cereus grandiflorus*, *c. Strausii* in še mnogo drugih.

4. **Glavičasto stebrasti kaktus** (*cephalocereus*). Zelo lep je *c. senilis* — znana »starčkova glava«; temu podoben je *c. Palmeri*.

5. **Ježasti kaktus** (*echinocactus*) gojé in prodajajo v premnogih vrstah, ki so vse bolj ali manj gosto naperjene z ostrimi bodicami. Vse imajo okroglo obliko, ki je na razne načine narezana in bodičasta. Že mlade rastline rade cvetó. Večinoma imajo rade na pol senčnat prostor. Izmed nešteti vrst priporočajo: *echinocactus minusculeus*, *e. concinns*, *e. multiflorus*, *e. pampayanus*, *e. Haageanus* in še mnogo drugih.

6. **Ježasto stebričasti kaktus** (*echinocereus*) je prejšnjemu podobno pleme, ki ima pa bolj mehko meso. Za dober razvoj potrebuje mnogo sonca in moče. Dobra vrsta: *echinocereus Blankii*.

7. **Ježičasti kaktus** (*echinopsis*) tvori okrogle, rebaste oblike, s tankimi bodicami obrasle. Najbolj znano in razširjeno pleme. Vrste: *echinopsis aurea*, *e. albiflora*, *e. formosa* in več drugih.

8. **Členasti kaktus** (*epiphyllum*) je pleme, ki cvete na jesen in pozimi. Ugaja mu čez poletje na pol senčnat prostor pa mnogo vode. Priporočene vrste, ki cvetó okrog božiča: *epiphyllum truncatum* le Vesuv, *e. magnificum*, *e. Gaertneri* itd.

9. **Bradavičasti kaktus** (*mammillaria*) je zelo razširjeno pleme in začetnikom posebno priporočljivo. Cvetó že mlade rastline. Zahteva na pol senco in zmerno zalivanje. Pozimi mora imeti najmanj +6°C. Vrst ima to pleme na stotine. Priporočene so posebno tele: *mammillaria Bocasana*, *m. elegans*, *m. centricirrha*, *m. elongata*, *m. longimamma*, *m. Mühlbaueriana*.

10. **Smokvasti kaktus** (*opuntia*) jako znano in razširjeno pleme, ki ga gojé v premnogih vrstah. Med njimi so tudi take, ki uspevajo na planem in prenesejo

našo najhujšo zimo (do 30°C pod ničlo) in rade cvetó, ako rastejo v prikladni, lahki, propustni zemlji v sončni legi. Vrste za gojitev v sobi: *opuntia microdasys*, *o. brunnescens* (cvete že prav mlada). Vrste za na prosto (za alpinum): *opuntia camanchica*, *o. fragilis*, *o. humilis* in še razne druge.

11. **Listasti kaktus** (*phyllocactus*) gojé v premnogih vrstah v polsenčnem kraju in v rodovitni zemlji se prav dobro razvija in zelo lepo cvete. Dobre vrste so: *phyllocactus hybridus*, *ph. grandiflorus*, *ph. Ackermanni* in drugi.

12. **Lasasto stebrasti kaktus** (*pilocereus*) je zelo lepa kakteja v raznih vrstah, kakor: *pilocereus albispinus*, *p. chrysacanthus*, *p. lanatus*, *p. Palmeri*; vsi imajo radi precej toplo in vlažen zrak.

Razen naštetih plemen je še mnogo drugih, manj znanih, vsako pa se odlikuje s kako posebnostjo bodisi v obliki, v cvetu ali kako drugače. Ne kaže pa, da bi jih naštevali, ker je že prej naštetih toliko, da je izbira zelo težka.

IZ KRALJESTVA KLOBAS

Hugon Turk

Kaj je klobasa? Menda si vsak domišlja, da to natančno ve. In vendar ni tako lahko odgovoriti pravilno na to navidezno tako enostavno vprašanje. Saj so si o tem belili učene in skušene glave na nešteti shodih in zborovanjih možje raznih poklicev, kot so živinozdravniki, živilski kemiki, zdravniki, pravdoznanci upravnih, sodnijskih in policijskih oblasti raznih vrst in stopenj, seveda tudi velike in male organizacije mesarjev obrtnikov in tovarnarjev klobasarjev. Pa ni čuda, ker razne klobase so bile in so še premnogokrat povod in vzrok raznim goljufijam najgrše vrste, ko se zaradi dobička ograža človeško zdravje in celo življenje posameznih, pa tudi stotin in tisočev ljudi, kajti dobro znane so žalostne žrtve brezvestnosti izdelovalcev klobas po vseh krajih sveta. Je pa tudi dosti primerov težkih obolenj in mnogoštevilnih smrtnih primerov, katere povzroča silni »klobasni strup«, ki je izmed najhujših znanih strupov sploh.

Gori navedeni izvedenci so se končno zedinili in po večletnem prerekanju ustalili, da je v pravnem smislu zakona klobasa »meseno blago«, katero se izdeluje iz vseh užitnih delov zaklanih domačih živali, t. j. iz razrezanih ali sesekanih mišic (»mesa« v ožjem pomenu besede), iz masti in tolsče razne oblike, dalje iz krvi in drobja, h kateremu se prištevajo pljuča, srce, jetra, vranica, ledvice, goveji vampi, opornjak, vime kakor tudi možgani, jezik, hrustanec prašičevega ušesa, kite, ter iz raznih dodatkov kot so začimbe, dišave, zabele in slajšave (kuhinjska sol, poper, piment, paprika, nageljnové žbice, česen, čebula, citronové lupinice, lavor, drobnjak, petršilj, koriander itd.), kakor tudi v nekih klobasnih vrstah žemlje, mleko, jajca, pa tudi strdenje (na Gorenjskem; medeni kruhek, lecet), celo rozine in pinjole (na Vipavskem), na Nemškem pa rum, vino in pivo; med boljše dodatke uvrščamo še gomoljike (Trüffeln) in sardele.

Bradavičasti kaktus (*mammillaria*).

Že iz tega samega vidimo, kako različne so klobase. Najprej hočemo spregovoriti o b e o i z d e l a v i k l o b a s .

Pri izdelavi klobas je važna čistoča v vsem in povsod. Nadeva (budlja, godlja) se mora snažno in dobro pripraviti s čistimi mehaničnimi sredstvi in pribori, kot so sekire, noži, možnarji, tolkači, mlini itd.; dostikrat se mora ta nadeva še kuhati ali tudi z vodno primesjo razredčiti v gosto tekočo snov, da se lahko napolni z nadevalnikom (róžičem, lijakom, brizgljo) ali s stroji v razne o v o j e iz očiščenih in izžlemanih črev, želodcev, mehurjev govedi, prašičev in ovac. Pri nekaterih vrstah klobas se v ta namen uporabljajo tudi navzven obrnjeni požiralniki domačih živali, v nekkih primerih rabijo tudi u m e t n e o v o j e iz pergamentnega papirja, seveda mora biti le-ta čist, pa tudi popolnoma neškodljiv (indiferenten).

N a d e v j e bistvo vsake klobase in po svoji sestavi značilen za tisto vrsto klobas. Dodatek vode k nadevu odvisi tudi od krajevne navade ali krajevnega običaja in se uporablja samo pri klobasah za hitro porabo in zaradi »sočnosti« ter pri nadevih, ki se polnijo v zelo tenke ovoje. Toda voda ne sme presegati prave količine, navadno znaša četrtno vsega nadeva, pri trpežnih klobasah — za daljšo porabo — sme biti le 15–20 % vode. Uporabljena voda mora biti seveda zdravstveno popolnoma neoporečna. — Vsaka klobasa mora imeti pri sveži izdelavi ono g o s t o t o ali č v r s t o s t, ki ji pripada po njeni vrsti; nadev mora biti tako tesno napolnjen, da v klobasi ni zračnih mehurjev, ker v teh se prične kaj hitro gniti.

Dodatki moke in škroba k nadevu klobas niso dovoljeni; to je za naše kraje trgovsko nedopustno, goljufivo in torej kaznivo, ker ne nadomesti višje vrednosti mesa, vrh tega pa pospešuje kisanje klobas samih.

Vobče naj ne bo klobasa preveč pusta, premalo mastna, pa tudi ne premastna in ne pretrda, pa prav tako ne premehka.

D o b r a k l o b a s a mora imeti tele lastnosti: dober, prijeten okus in duh, čistočo v vsakem pogledu ter svežo barvo, ki ustreza njeni naravni sestavi. Na prerezu se mora videti enakomerna porazdelitev vsebine (nadeva) klobase; tudi ta mora imeti svojstveno in za vrsto klobas značilno barvo.

Najboljše meso za klobase je prašičevo in bikovo, za neke vrste se uporablja tudi meso krav (za hrenovke), znane so pa celo tudi »r i b j e k l o b a s e« (Pleterje). V splošnem mora biti meso in blago za klobasne izdelke popolnoma nesumljivo in prav posebno mora biti » m e s o « o d p o p o l n o m a z d r a v i h ž i v a l i, ker nikjer ni meso lahko tako zelo nevarno kot v klobasah in kaj hitro se napravi že omenjeni klobasni strup ali drugi mu sorodni strupi mesa (mésni, ribji strup), ki vsi spadajo v najbolj strupeno skupino tako zvanih » p t o m a j i n o v « in ki nastanejo pod vplivom in v delovanju (življenju) nekkih bakterij (bacillus paratyphi, bacterium Gärtner, bacillus botulinus, proteus vulgaris itd.), katerih s prostim očesom ne moremo zapaziti. Zapomniti si moramo, da tudi prekuhavanje in razno konserviranje sicer zmanjša nevarnost zastrupljenja, vendar pa strupa ne more popolnoma odstraniti; zato so p r e m o č n o

začinjene klobase vedno sumljive, ker brezvestni in goljufni izdelovalci skušajo s česnom, poprom, čebulo itd. prikriti pokvarjeno meso v klobasah, ne meneč se za to, da s tem ogražajo zdravje in življenje ne le posameznika, ampak celih družin in lahko tudi (ob javnih veselicah) celo stotine ljudi, ki v nekaj urah težko obolé in morda tudi podležejo smrti po zastrupljenju s klobasami. Ni čuda, da morajo biti poklicane oblasti pozorne povsod in kar najstrože paziti in nadzorovati izdelovanje in prodajo tako mnogoštevilnih in različnih klobas, ki so važne za občo prehrano vseh, posebno pa še gospodarsko šibkejših in revnih slojev. Pri presoji in nadzorstvu klobas se mora predvsem paziti, da imajo izdelki vse one svojstvene lastnosti, ki jih označujejo po svoji sestavi, vrh tega pa tudi vse to, kar smo gori navedli za znake dobre klobase.

N e r a b n e i n š k o d l j i v e so torej vse klobase, ki nimajo pravkar navedenih svojstev; nadalje prav posebno še g n i l e k l o b a s e, kar razodeva že njih duh in ki so zaradi gnilobe tudi nenavadno mehke, njihova masčoba zelenkasta ali rumenkasta ter na prerezu umazano zabarvane in gnusne.

S u m l j i v e so tudi klobase s sivo ali posinelo (lividno) barvo, ker je to znak, da so se naselile v ali na klobaso bakterije, dasi še ni opaziti gnilobnih znakov in žarkosti; toda treba je zelo previdne presoje, ker so nekatere kljub temu še dobre in užitne; vsaj v nekaterih primerih dobi klobasa na svežem prerezu v nekaj minutah neopazno sivo barvo.

Najvažnejši znaki, da je klobasa že pokvarjena, so: prevelika mehkoča, mehurjasta napihnjenost, nenavadno lahko ločljiv ovoj, nenavaden, večinoma gniloben duh, slab okus, zabarvnost ter sive, mazaste, mrenaste obloge.

P o t v o r j e n e ali izpačene so vse one klobase, katerim se skrivaj primešavajo nedovoljene primesi (moka, škrob itd.), tako tudi k o n j s k o m e s o, nadalje klobase, ki so u m e t n o b a r v a n e z žefranom, karminom i. dr. Semkaj prištevajo tudi klobase, ki so soljene s soljo za krmljenje živine. — P r i p o m i n j a m o, da so izdelki iz konjskega mesa povsod dovoljeni, samo morajo biti pri prodaji kot taki jasno označeni.

Že omenjeno strogo nadzorstvo pri izdelavi in prodaji klobas ni nikoli dovolj natančno, zato tudi u m e t n o b a r v a n j e n a d e v a i n o v o j e v k l o b a s ni dopustno.

Pač pa se smejo klobase na neke in dovoljene načine napraviti trpežnejše, t. j. k o n s e r v i r a t i, in sicer s tem, da se solijo, sušijo v dimu ali na zraku, devajo v hladilnice, ledenice, zátopé v mast ali neprodušno zapró v kositrne škatlice (konzerve); n i k a k o r p a s e n e s m e d o d e v a t i k l o b a s a m k e m i j s k i h s r e d s t e v v t a n a m e n.

Da je mogoče laže razpoznavati veliko število najrazličnejših klobas, so jih porazdelili v razne s k u p i n e, kakor n. pr. klobase za hitro porabo z večjo vsebino vode, dalje trpežne klobase za daljše shranjevanje z majhno ali le neznatno vodno vsebino; potem so skupine kot n. pr. m e s e n e, j e t r n e, k r v a v e, t l a č e n k e, b e l e k l o b a s e i t d. N e k a k p r e h o d m e d k l o b a s a m i z a h i t r o u p o r a b o i n b o l j t r p e ž n i m i k l o b a s a m i s o p r i n a s n e p o z n a n e n e m š k e k l o b a s e (božična klobasa, klobase za slast).

KUHARICA

Ciganska juha.

Razgrej v kozi žlico (5 dkg) masti, prideni 1 do 2 zrezani čebuli in ko čebula nekoliko zarumeni, 10 dkg na kocke zrezanega govejega, koštrunovega ali svinjskega mesa, velik ščep kumne, 1 do 2 žlici kisa, nekoliko soli in nekaj žlic vode ter pokrij. Ko se meso zmehča, potresi po njem pol žlice moke in velik ščep paprike, dobro premešaj in zalij z 2 l kostne ali zelenjadne juhe in kuhaj še nekaj minut. Prideni še majhen krožnik v slani vodi kuhanih makaronov in nekaj žlic kisle smetane. Ko vse prevre, je juha gotova.

Ohrovtove klobasice v masleni omaki.

Skuhaj v slani vodi, pa ne premehko, kakih 20 zelenih ohrovtovih listov, ki si jim porezala storžke. Kuhane liste stresi na rešeto, da se odteko, in jih nadevaj s temle nadevom: Zmešaj jajce, prideni $\frac{1}{8}$ l praženega riža, dve žlici drobno zrezanega kuhanega ali pečenega mesa, šunke ali klobase, primešaj ščep popra, nekoliko soli in žlico drobno zrezane in v žličici masti precvrte čebule. Vsak nadevan list zvij v klobasico in ga položi v pomazano kozo, enega poleg drugega. Klobasice polij z žlico razbeljene masti in postavi za četrto ure v srednje vročo pečico, da se nekoliko zapečejo. Nato jih naloži na krožnik, oblij z masleno ohrovtovo omako in postavi kot samostojno jed s krompirjevimi rezanci na mizo.

Maslena ohrovtova omaka.

Razgrej v kozi za jajce sirovega masla, stresi vanj pičlo žlico moke in pusti, da se prav malo zarumeni. Nato zalij z juho, ki si v njej kuhala nekaj pesti drobno zrezanega ohrovtu, in dobro zmešaj, da se prežganje razpusti. Pretlači k omaki ohrovt, osoli in prideni ščep popra. Ko nekaj minut vre, je omaka gotova.

Jezična mrzla plošča.

Skuhaj v slani vodi srednje veliko karfijolo. Kuhano ocedi in naloži v sredo velikega krožnika. Posebej skuha v slani vodi telečji, goveji ali prašičji jezik, kuhanega olup in zreži počez na nekoliko poševne, mezinec debele kose, ki jih zloži okrog karfijole, ki jo polij z majonezo. Okrog jezika naloži krljičke kuhanih jajec in na vsak krljiček tri kapare, med jajčne krljičke deni kislo gobico in okrog vsega vejice zelenega petršilja. Postavi kot samostojno ali predjed na mizo.

Novoletne pogače.

Razmoči v dveh žlicah mlačnega mleka $1\frac{1}{2}$ do 2 dkg droži in žličico sladkorja ter postavi na toplo, da vzide. Vlij v skledo $\frac{1}{4}$ l toplega mleka, prideni žlico sladkorja, 8 dkg sirovega masla, nekoliko soli in $\frac{1}{2}$ kg moke, premešaj, prideni vzišli kvas in dva rumenjaka. Vse dobro zmešaj in stepaj četrto ure. Stepeno testo potresi po vrhu z moko in postavi na toplo, da nekoliko vzide. Stresi testo na desko in ga z nekoliko moke še dobro ugneta četrto ure, ugneti v testo 5 dkg rozin, 2 dkg olušenih in na listke zrezanih mandljev ali orehov in ščep stolčnega janeža ali limonove lupine. Iz tega testa napravi dva hlebčka, ki jih položi

v okroglo, s prtičem pogrnjeno posodo ali pehar, in ju postavi na toplo, da vzideta. Potem ju stresi na pomazano ploščino, ju pomazi z raztepenim jajcem in ju prereži trikrat navzkriž in peči v srednje vroči pečici.

Pečene kutine.

Operi in obriši srednje debele kutine (za vsako osebo eno). Sredico izdolbi in napolni vsako izdolbino z zrezanimi mandlji ali lešniki, ki si jim primešala sladkorne sipe. Postavi kutine drugo poleg druge v kozo, prilij prst visoko vode, pokrij in postavi kozo v vročo pečico, da se zmehčajo in nekoliko zapečejo. Izdolbeno sredico kuhaj z nekoliko vode in ko je kuhana, pretlači vse skupaj, osladi, prideni še košček limonove lupine in ko prevre, stresi na krožnik na pečene kutine. Postavi kot močnato jed gorko ali mrzlo na mizo.

Božični keksi (obročki).

Stresi na desko 55 dkg moke, napravi v sredi jamico in prideni 6 dkg sirovega masla, 2 dkg masti, jajce, pet žlic mrzlega mleka, žličico drobno zrezanih limonovih lupin, 10 dkg sladkorne sipe in cel pecilni prašek. Iz vsega tega napravi testo najprej z nožem in še z rokami, ugneta ga, razvalja za debel rob noža in izreži z okroglim, zobčastim obodcem kekse in te še z manjšim, da nastane obroček. Te obročke ali kolačke poklada na pomazano, z moko potreseno pekačo in jih peči v precej vroči pečici. Ostalo testo pa pogneti in prav tako napravi kolačke.

Smokvina klobasa.

Mešaj 6 dkg sladkorja z rumenjakom debelega jajca, primešaj 12 dkg nekoliko zarumenjenih in zmletih lešnikov, 14 dkg opranih, osušenih in v mesnem stroju zmletih smokev in ščep cimeta. Vse prav dobro zmešaj in napravi na deski klobaso, ki jo povalja v sladkorni moki in zavij v bel, čist papir. Čez dva dni lahko klobaso zrežeš.

Hitro kuhan šipkov čaj.

Lansko leto je kuharica Mladike prinesla navodilo za šipkov čaj. Danes popolnimo samo tole: Posuši šipkovo seme, stolci v možnarju in zakuhaj dve žličici v pol litra zavrele vode in pusti, da vre deset minut. Nato ga precedi, osladi in prilij nekaj kapljic limonovega soka. Prideni stolčenemu šipku tudi nekoliko zrezanega posušenega šipka.

M. R.

Členasti kaktus (epiphyllum).

Č A R O D E J E V K O T I Č E K I N Z A B A V N E I G R E

Velik denar skozi majhen krog.

Vzemi n. pr. endinarski in dvajsetdinarski novc. Položi endinarski novc na kos papirja, zariši okrog njega krog ter nato ta krog izstriži. Skozi dobljeno luknjo prav lahko spraviš endinarski novc. Pozovi pa navzoče, naj kdo spravi mnogo večji dvajsetdinarski novc skozi prav to odprtino, ne da bi raztrgal papir. Če se ne bo nikomur posrečilo, pokaži sam: Papir pregani čez sredo kroga, položi vmes dvajsetdinarski novc tako, da pogleda skozi preganjeno odprtino, nato pa potegni vrha izrezanega polkroga nekoliko vsaksebi ter porini dvajsetdinarski novc skozi razširjeno odprtino.

Karta na nosu.

Ko si že pokazal nekaj umetnosti s kartami, morebiti celó katero, po kateri se je kdo izmed družbe oglašil s trditvijo: »To znam jaz tudi«, tedaj karte dobro premešaj ter reci: »Kdo zna pa karte tako vreči v zrak, da bo vsakemu ena karta obvisela na nosu?« Vsi bodo takoj utihnili in večinoma tudi odmajevali z glavo, češ, da tega ne znajo. Kdo izmed družbe se bo pa ojunail ter te bo prosil, da jim pokaži to umetnost. Ti pa se nasmehni in reci: »Saj nisem rekel, da znam jaz to, temveč sem le vprašal, ali zna to umetnost kdo izmed vas.«

Vnaprej določeni količnik.

Izroči komu izmed navzočih zaprto ovojnico ter povej, da je v njej že zapisan količnik, ki ga bo računar dobil. Nato naj se zglesi kdo, ki hoče računati. Če se je računar javil, mu reci, naj si zapiše skrivaj na list poljubno število. To število naj pomnoži s 4, potem naj ga razdeli z 2, potem spet pomnoži s 16 in nato še z 2. Ta zmožek pa naj razdeli s številom, ki si ga je prvotno skrivaj zapisal, in dobil bo količnik 64, ki je že v ovojnici zapisan, o čemer se lahko vsi

Rešitev ugank v novembrski številki.

Vremenska uganka za november. Stavek, vrtnar, Erazem, Turjak, advent, kodeks, ateist, torilo, alpaka, signal, Njeguš. — Sveta Kata sneg pred vrata.

Trak. Zvezda je sestavljena iz dveh trakov, ki imata vsak po tri roglje. Zato jemlji vsako tretjo črko, začeni pri srednjem s (v prvem traku) in pri srednjem o (v drugem traku). Dobiš:

Sladak mu kraj je tihega pokoja,
kogar utrudila je težka hoja.

Fr. S. C. (imperman).

Skrit pregovor. Ako je črn, še ni vrag.

Opomin. Pentagram v desnem spodnjem oglu znači, da je vzeti vsako peto črko, nakar se dobi:

Memento mori.

Rešivci ugank. Vzemi črke, kakor kažejo številke v oklepajih: Pozdrav ugankarjem.

Črkovna podobnica. Na lice priljuden, narobe ostuden.

Besedna uganka. Drava, Azija, Nitra, Elija, sliva, mlaka, Emona, norma, Istra, jetra, ulica, trava, rovk, Ivana, tlaka, epika, breza, ikona. — Danes meni, jutri tebi.

Magnetična palica.

Prosi koga izmed navzočih, naj ti posodi svojo palico. Če nima nobeden take palice, prosi, naj ti dadó sploh kakó palico. Ko si jo dobil, jo z levo roko nekoliko dvigni, z desno pa nekajkrat podrgni po njej, češ, da jo magnetiziraš. Nato sedi tako, da imaš kolena nekoliko narazen in palica bo med kolena prosto stala, ne da bi jo držal.

Da boš to umetnost lahko izvršil, si že prej za kolena pritrdi črno svilen nit, ki mora biti tako dolga, da te pri hoji ne ovira in da je napeta, ko sediš z razmaknjenimi kolena. Če postaviš palico med kolena in jo nasloniš na napeto nit, se bo zdelo, kakor da stoji popolnoma prosto. Pazi pa, da bo tvoje ozadje temno, da gledalci ne bodo videli niti.

★

Vada.

Bodoča tašča (bodočemu zetu): »No, kako vam je teknila večerja?«

Bodoči zet: »Izvrstno, milostljiva! Priznati moram, da še nikdar nisem tako imenitno večerjal v svojem življenju...«

Najmlajši brat zaročenke: »Mi tudi ne!«

Premečeno.

Nekdo potoži prijatelju, da ima dolžnika, ki mu noče vrniti posojenih tisoč dinarjev.

»Toži ga!«

»Kako, ko nimam ne prič ne pismenega dokaza!«

»Opominjaj ga, naj ti takoj vrne posojenih tisoč pet sto dinarjev.«

»I, saj mi je samo tisoč dinarjev dolžan!«

»Saj zato! Ogorčeno bo odgovoril, da znaša dolg samo tisoč dinarjev in na tej podlagi ga lahko tožiš.«

Vzrok.

»Papa, zakaj pa imajo vse banke križe v oknih?«

»Zato, da se gospodje ravnatelji počasi na to privadijo.«

V spominsko knjigo.

Nekdo je zapisal svojemu prijatelju v spominsko knjigo: »Posodi mi tisoč dinarjev in pozabi name.«

Zvezda. Začni v sredi pri z in pojdi k a v najmanjšem krogu. Od biraj nato vsako drugo črko, potem preidi v drugi krog itd. Ko si odbral vse druge črke, preidi zopet v srednji krog ter odberi še ostale črke, da dobiš:
»Za vse je svet dovolj bogat
in srečni vsi bi bili,
ko kruh delil bi z bratom brat
s prav srčnimi čutili.«

Računska naloga. Številke pred posameznimi oklepaji pomenijo črke, pri katerih se začne šteti nova abeceda za številke v oklepajih. Tako dobiš: Osrečuj in srečen boš!

LISTNICA UREDNIŠTVA

R.N. v š. V. Dve črtici si poslal: Iz mladosti. Zares iz mladosti: »Gradove zida si v oblake...« Bujna domišljija, skoraj fantastični simboli. Nič tal, nič, kamor bi človek prijel. Tudi to in tako mora biti, preden človek zazori. Seveda natisniti ni mogoče. (Dokaj je v stilu in frazi cankarjanstva. Tega nikar. Kar je bila njemu odlika, je posnemavcu pavje perje na sraki!) Pač pa jezik kot jezik čudovito pravilen. Le še! Če je v vas, bo prišla moč, da izrazite, kar boste res občutili.

—t. —o. Kajne, da pišete svoj dnevnik? Če ne, ga morate začeti. Njemu mnogo zaupajte! Poslano ni pesniško blago, ne poje. V vas vre. Toda, ali nimate dovolj fantovstva v sebi, da bi šli preko teh mladostnih težav; drugače sami sebi uporabite najlepše moči! Imejte zaupanje v dobre ljudi! Ko se umirate, spoznate, ali ste za pesem ali ne. Zdjaj za to ne boste imeli oči.

Gregor Orač. Vaša črtica »Ljubezni smo se smejali« je dobra po slogu, besedi, misli in motivu, ni pa zgolj literarna stvar, ampak tendenčna, kot se zdi. Ideja, ki jo v naslovu tolmačite, je močnejša od dogodka samega. Je to dobra stvar za idejni list z literarno obliko. Tragika pa ni v tem, da se razred smeje materinski ljubezni, ampak da je učitelj, ki veliča materinstvo in daje nauke, istočasno sirov do bebastega učenca. Če vas je zanimal dogodek sam, imate literarne moči vsaj nekaj: če vas je podlost nagnila, da ste pisali, ne boste literat. Tako mislim.

—č. Tvoj poklic bo kazati ljudem nadnaravno in etično vrednoto. Sreča bo zate in za ljudi, če boš znal lepo govoriti, v prijetnem slogu — tudi to je umetnost. Pesmi pa ne boš pisal. Ni dano. Kar si poslal, me zelo o tem prepričuje. To so pomembne misli o vzorih, tudi v lepi besedi izrečene, a pesem to še ni.

Jože Bohorič. »Zahod« mi je všeč, drugim se pozna, da jih je vzbudilo sicer zelo močno občutje, le melodije nimajo dovolj, marsikateri verz je kakor proza. Več zveste lahko v uredništvo.

REŠIVCI UGANK V NOVEMBRSKI ŠTEVILKI

Kržišnik Tone (9), Ložar Janez (9), Dobrovoljc Janez (9), Benedičič Jakob (8), Izobraževalno društvo, Stična (9), Radoš Martin (9), Kladenšek Jernej (9), Kmecl Edmund (9), Klopčič Josip (9), Lukovšek Ivanka (9), Papler Marija (9), Jaensch Frida (6), Sušteršič Franc (8), Sancin Anton (8), Bulovec Ivo (9), Pavlin France (9), Vrhunec Janko (8), Tršinar Slavko (8), Mihelčič Franc (9), Petelin Francka (9), Grebenc M. (9), Trpin Josip (9), Kalan Minka (9), Petelin Marija (9), Jug Franjo (8), Malovrh Jožica (9), Imperl Peter (6), Toman Marija (9), dr. Češarek Franc (9), Lovšin Iva (9), Moder Janko (9), Padar Jože (9), Mikelj Jožef (8), Mlakar Jožef (8), Sodja Franc (8), Cesar Anton (8), Slodnjak Joža (9), Bezjak Alojz (9), Bezjak Martin (9), Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (9), Kržišnik Pavel (9), Pipan Jelica (9), Eržen Anica (9), Prisljan Janko (9), Modrinjak France (9), Videnšek Ana (7), Jeglič Stanko (9), Demšar Viktor (9), Huth Srečko (9), Lipoglavšek Slava (9), Rakovec Josip (9), Briški Vida (8), dr. Knific Ivan (9), Bobnar Janez (9), Bobnar Marija (9), Skalar Marija (8), Vovk Joža (9), Volk Slavko (8), Planina France (8), Rožanec Josip (8), Debeljak Tine (5), Štukl J. (8).

IZID ŽREBANJA IN RAZDELITEV NAGRAD REŠEVAVCEM UGANK ZA PRETEKLO LETO

I. nagrado dobé: Kržišnik Tone, Ložar Janez, Dobrovoljc Janez, Kmecl Edmund, Grebenc M., Trpin Jože, Petelin Marija, Moder Janko, Padar Jože, Modrinjak France.

II. nagrado dobé: Kalan Minka, Toman Marija, Jeglič Stanko, Vovk Joža, dr. Knific Ivan, Lukovšek Ivanka, Klopčič Jožef, Papler Marija, Rožanec Josip, Mihelčič Franc.

III. nagrado dobé: Bulovec Ivo, Eržen Anica, Rakovec Josip, Lipoglavšek Slava, Bezjak Martin, Bezjak Alojz, Slodnjak Joža, Radoš Martin, Sancin Anton, Kumar Marija.

IV. nagrado dobé: Volk Slavko, Pavlin France, Kladenšek Jernej, Vrhunec Janko, Jug Franjo, Izobraževalno društvo, Stična; Kržišnik Pavel, Sušteršič Franc, Pipan Jelica, Demšar Viktor.

V. nagrado dobé: Cesar Anton, Petelin Francka, Sodja Franc, Mlakar Jožef, Skalar Marija, Prisljan Janko, Planina France, Mikelj Jože, Štukelj Jakob, Benedičič Jakob.

VI. nagrado dobé: Bobnar Janez, Briški Vida, dr. Češarek Franc, Lovšin Iva, Malovrh Jožica, Debeljak Tine, Bobnar Marija, Huth Srečko, Imperl Peter, Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc; Perčič Stanko, Tršinar Slavko, Seljak Vojko, Jan Lovro, Koželj Anton, Zagradišnik Franc, Sovinšek Jože, Videnšek Anica.

Ko izide ta številka Mladike, bodo dobili vsi tisti, ki so uredništvu že naznanili, katere knjige si želé za nagrado, izžrebane dobitke na dom po pošti. Tisti pa, ki tega še niso sporočili, naj naznanijo, katero knjigo želijo, kar upravi Mladike v Celje.

N A R O D N O B L A G O

ZAPELJIVI SVET

(To pesem sem slišal od neke stare mamice iz Lipnice pri Radovljici.)

Zapisal Tone Stražar.

Po cesti prihaja jan zavber soldat,
že več greha ja storu kt ravbar jn tat.
Nasprot pa mu pride jana mlada deklé,
o j mlada dekle!
Zapeljivec ji tak govori:
»Ne boj, ne boj se me, Micika ti!
Za rokce jo prime,
u gostilno pelja —
že zapeljivec jo v mrežah jma.
O j Micika, Micika ti, kaj s' nardila,
nedolžnost, nedolžnost si zgubila,
zapeljivca že ni več nikjer,
Bog zna, kje jma že on svoj kvartir!

Je nesrečna Micka sinčka zibala,
se bridko je zraven jokala.
To vse zapeljivci narde,
varujte, varujte se jih, ve dekleta mlade!
Vsak zapeljivec prav sladko govori
pa dekle nesrečno stori.
Dekle pa rajsko nedolžnost zgubi,
k' jo nič več nazaj ni — — —

ZVESTA MICIKA

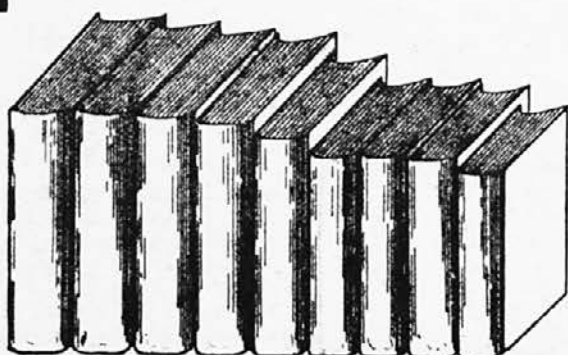
(Iz Kamne gorice na Gorenjskem.)

Zapisal Tone Stražar.

Leži, leži ravno poljé,
po njem bele so cesté.
Na tem polj je vrtec ograjen,
lepo z rožcam zasajen.
Vanj gre beva steza,
beva steza zagrajena.
Po nej prjezdjo pobič mlad,
prou lep sovdat.
»O j, dobro jutro, Micika!
Al' mi boš dava pušleca?«
»Jaz sem že dava pušle le,
k' sm bva stara šestnajst let,
prelubmu sojmu lubčeku,
k' je pred sedmim leti na vojsko šou.
Čakava sm ga sedem let
pa ga bom še sedem spet.«
Fantič pa ji govori:
»Posluš me, Micka ti.
Jaz sem pa zravn stav,
k' je tvoj fantič glavco dav.
Al voč ti mene zdaj za ljubega,
al koga družega?«
Micka pa odgovori:
»Jaz nočem tebe ljubega
pa tudi nobenga drugega.
Oh, čakala sm ga sedem let,
bridko po njem žalvala
bom, kar bom na tem svet.
Ko nehalo mi bo srce bit
upam nedolžna — zvesta
k sojmu ljubmu prit!

MLADIKA

SVOJIM

NAROČNIKOM

V mesecu decembru dobi vsak naročnik »Mladike«, ki ima naročnino plačano do konca leta, **pet knjig za Din 36.—**. Denar je treba poslati vnaprej in na hrbtu položnice oziroma nakaznice pripomniti: **Želim II. skupino knjig, ki jih daje »Mladika« svojim naročnikom.**

V II. skupini so tele knjige:

1. KRANJEC: ZGODOVINA SRBOV

Knjiga je ilustrirana in obsega 254 strani.

2. PLATON-SOVRE: SOKRATOV ZAGOVOR

Za odličen prevod jamči ime prevajavca. Vsebina je pa živa danes prav tako kot tedaj.

3. DICKENS: BOŽIČNA PESEM

Povest za sveti večer. Klasično pero Dickensovo je znano.

4. JAKLIČ: V GRAŠČINSKEM JARMU

Povest o trpljenju našega kmeta, ko je bil še pod graščinsko oblastjo.

5. VOŠNJAK: TROJE ANGELSKIH ČEŠČENJ

Zanimiva ljudska povest; še vedno priljubljeno berilo.

Te knjige stanejo sicer Din 72.—, naročniki „Mladike“ pa jih dobé franko na dom dostavljene za Din 36.— Kdor želi vse te knjige vezane, naj doplača Din 30.—

Ne zamudite ugodne prilike! V januarju bo na razpolago že III. skupina knjig